

เศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา :

ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและยางพารา

ตั้งแต่ พ.ศ.2439 - 2539

กิตติ ตันไทย*

บทนำ

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ครอบคลุมพื้นที่บริเวณ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา (ยกเว้นอำเภอเทพา อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอจะนะและอำเภอนาทวี) และอำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบริเวณที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นระยะเวลายาวนาน มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะสมในการประกอบอาชีพทางการเกษตรมีการปลูกพืชหลากหลาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ข้าวและยางพารา

เศรษฐกิจดั้งเดิมของไทยรวมทั้งภาคใต้และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นไปตามระบบศักดินา คือราษฎรไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีเพียงสิทธิจับจองที่ดินทำกินเท่านั้น กษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินและทรัพยากรทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นเมื่อราษฎรทำมาหากินในที่ดินที่ได้รับมอบจากกษัตริย์ จึงต้องตอบแทนในรูปของส่วยแรงงานหรือส่วยสิ่งของตามระบบไพร่ ราษฎรจึงไม่สามารถสะสมทุนหรือมีเวลาว่างเพียงพอที่จะประกอบอาชีพอิสระได้อย่างถาวร

สภาพเช่นนี้ทำให้ชุมชนต่างๆผลิตเพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ โดยต้องทำการผลิตหลายอย่างเพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ตั้งแต่การทำนา ทำไร่ ทำสวน เครื่องจักสานทอผ้า หาชองป้า เลี้ยงสัตว์และปลูกผัก กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจในระยะนี้เป็นลักษณะพอเพียงชีพและมีการขูดรีดแบบศักดินาทั้งจากรัฐบาลกลาง ราชการส่วนท้องถิ่นและเจ้าภาษี นายอากร ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำโปรแกรมวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา

หลังจากที่ประเทศไทยเปิดประเทศตามสัญญาเบาว์ริง เมื่อปี พ.ศ.2398 ระบบเศรษฐกิจของไทยก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบพอเพียงในระบบศักดินาดั้งเดิมไปสู่ระบบการผลิตเพื่อขาย ในระยะนี้การผลิตข้าวมีเป้าหมายเพื่อขายเป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่ขายอย่างรวดเร็วในท่าราบภาคกลางของประเทศ

ในส่วนของภาคใต้ โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก การเปลี่ยนแปลงมีขึ้นครั้งแรกในสมัยพระยาสุโขมนัยวินิต เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ.2439-2449) โดยเริ่มการปลูกข้าวเพื่อขายและปรากฏชัดขึ้นหลังปี พ.ศ.2460 เป็นต้นมา เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบยังชีพเป็นการผลิตเพื่อขายโดยใช้เงินตราเป็นสื่อกลาง

สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังเกิดจากข้าวมีราคาสูงขึ้นและมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้ทางรถไฟตามนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้ชาวจีนเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี คนเหล่านี้ได้มาลงทุนทำนาขนาดใหญ่ โดยใช้เครื่องมือทันสมัย ใช้แรงงานคนในพื้นที่ป่าดงดิบเกี่ยว

ผลผลิต มีการตั้งโรงสีขนาดใหญ่เพื่อแปรรูปเป็นข้าวสารส่งขายประเทศใกล้เคียง ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราทำให้มีการสะสมทุนโดยพ่อค้าคนกลางเชื้อสายจีน

อย่างไรก็ตามหลังการปฏิวัติ 2475 ชาวจีนถูกจำกัดการถือครองที่ดินห้ามทำไร่ทำนาขนาดใหญ่ ชาวจีนจึงหันมาทำการค้าขายเป็นหลัก โดยเฉพาะการรับซื้อข้าวเปลือกมาแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อขายอีกต่อหนึ่ง การจำกัดพื้นที่ทำกินของชาวจีนทำให้ราษฎรไทยมีโอกาสขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้นเพื่อเร่งผลิตข้าวเพื่อขาย ปัจจัยการผลิตและที่ดินกลายเป็นสิ่งมีค่า เริ่มมีราคาแพง ผลผลิตที่ได้ก็ต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลางเชื้อสายจีนซึ่งมักถูกเอารัดเอาเปรียบ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลก็เพิ่มจำนวนชนิดของสินค้าที่จะเก็บภาษีมากขึ้นเพื่อนำเงินไปเสริมสร้างรัฐให้มีความเข้มแข็งขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้ราษฎรต้องดิ้นรนมากขึ้นเพื่อความอยู่รอด โดยการปลูกพืชชนิดใหม่ที่ทำให้มีรายได้มากขึ้น เช่น ยางพารา ดังนั้นระบบทุนนิยมจึงเริ่มปรากฏชัดขึ้น และเริ่มส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรในบริเวณนี้

ส่วนการปลูกยางพารานั้น ได้มีการนำมากปลูกครั้งแรกที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ.2442 หลังจากนั้นยางพาราก็แพร่หลายไปทั่วภาคใต้ จนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและทำรายได้ให้กับประเทศอย่างมากมาย

การปลูกยางพาราในภาคใต้ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดจากแรงผลักดันด้านราคาของตลาดโลกเป็นสำคัญ ราคาและปริมาณความต้องการที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกในภาคใต้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในระยะแรกรัฐบาลไม่ให้ความสนใจมากนัก อาจเป็นเพราะพื้นที่การเพาะปลูกยังมีปริมาณน้อยและรายได้จากการเก็บภาษีอากรมีจำนวนไม่มากนัก รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจการปลูกยางพาราโดยจัดตั้งแผนกยางขึ้นใน ทบวงเกษตรธิการ เมื่อ พ.ศ.2477 เพื่อปรับปรุงพันธุ์ยางให้ดีขึ้น ต่อมาหลังทศวรรษ 2470 ราคาขายได้ตกต่ำอย่าง

รุนแรงและต่อเนื่องกดดันให้รัฐบาลต้องเข้าเป็นภาคีประเทศผู้ผลิตยางพารา ได้มีการตกลงเรื่องการกำหนดปริมาณการผลิตและการส่งออกยางพาราของแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อควบคุมปริมาณการผลิตไม่ให้มากเกินไปเกินความต้องการของตลาดโลก ทำให้ราคายางมีเสถียรภาพสูงใจให้ชาวสวนยางพาราหันมาขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นอีก จะเห็นได้ว่าในช่วงปี พ.ศ.2442-2460 มีการปลูกยางพาราเพียง 1 แสนไร่ ผลของการดำเนินงานของรัฐบาลทำให้พื้นที่การปลูกยางเพิ่มขึ้นเป็น 1,824,000 ไร่ ในช่วงปี พ.ศ.2477-2484 การขยายพื้นที่การเพาะปลูก

ยางพาราหยุดชะงัก ในช่วงปี พ.ศ.2484-2489 เนื่องจากราคายางตกต่ำถึงขีดสุดอันเป็นผลจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะในช่วงเกิดสงครามเกาหลีปี พ.ศ.2493-2494 เกิดความต้องการยางพาราเพื่อใช้ในยุทธปัจจัยจำนวนมาก ส่งผลให้ราคายางเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2493 ราคายางแผ่นรมควันพุ่งขึ้นสูงถึงกิโลกรัมละ 30 บาท ทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้ให้ความสนใจในการเพิ่มผลผลิตยางอย่างจริงจัง มีการจัดตั้งองค์การสวนยางและศูนย์วิจัยยางเพื่อดูแลการผลิตยาง ตั้งแต่ขั้นตอนการตัดพันธุ์ยาง การปลูก จนกระทั่งการจำหน่าย นอกจากนี้เมื่อ พ.ศ.2503 ได้จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อสนับสนุนให้มีการปลูกยางพันธุ์ดีขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนทุกวันนี้และทำให้

การผลิตยางกลายเป็นอาชีพหลักของคนภาคใต้ในปัจจุบัน

การปลูกยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มปลูกอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ.2460 โดยการดำเนินการของชาวจีนอพยพซึ่งส่วนมากจะทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ อาศัยทุนที่สะสมจากการประกอบธุรกิจในเมืองและใช้ประสบการณ์จากการทำสวนยางในเมืองมาประยุกต์ใช้ใน

ประเทศไทย ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย เพราะราคายางพาราค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่นในระยะเวลาเดียวกัน

การที่ยางพารามีราคาค่อนข้างสูง ทำให้ราษฎรที่อยู่ในพื้นที่สูงตามชายป่า ชายเขา เริ่ม

ให้ความสนใจการปลูกยางมากขึ้น ส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็ก โดยใช้พื้นที่บริเวณที่เคยทำไร่มาก่อนหรือพื้นที่รกร้างว่างเปล่า การทำสวนยางของชาวสวนยางในระยะแรก ทำไปตามยถากรรม ขาดความรู้ความชำนาญในการเพาะปลูก ขาดความประณีตในการทำแผ่นยาง ผลผลิตที่ได้จึงมีคุณภาพต่ำ ราคาผลผลิตจึงต่ำกว่าของชาวจีน อย่างไรก็ตามราคายางก็ยังให้ผลตอบแทนเป็นตัวเงินมากกว่าข้าวอย่างน้อย 2 เท่าตัว ใน พ.ศ.2490 ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

ต้นทศวรรษ 2500 รัฐบาลจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ราษฎรปลูกยางพันธุ์ดีทดแทนยางพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตสูงกว่ามาก ในขณะเดียวกันก็เร่งให้ความรู้เรื่องการเพาะปลูกยางและการแปรรูปยางที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ส่งผลให้พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราษฎรหันมาสนใจการทำสวนยางอย่างจริงจังและเริ่มที่จะปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลักและกลายเป็นอาชีพสำคัญของคนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจนถึงปัจจุบันนี้

การเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย โดยมีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ มุ่งแสวงหากำไรในรูปของเงินตราตามระบบทุนนิยม ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างมากมาย ทำให้วิถีการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต พลังการผลิตของชุมชนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวโน้มจะเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก

ดังนั้นการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจท้องถิ่นกลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลา : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและยางพารา ตั้งแต่ พ.ศ. 2439-2539 จึงต้องการศึกษาบทบาทของข้าวและ ยางพาราที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราในท้องถิ่นกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยศึกษา

ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต การบริโภค การค้าขายแลกเปลี่ยน ตลอดจนปัญหาต่างๆที่เกิดจากการผลิตข้าวและยางพารา โดยเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ชาวนาและชาวสวนยางพารามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเอง

เพื่อให้การวิจัยบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้จึงได้กำหนดคำถามการวิจัยดังนี้

1.สภาพเศรษฐกิจกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก่อนมีการผลิตข้าวเพื่อขาย มีลักษณะอย่างไร มีวิธีการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนอย่างไร สามารถผลิตข้าวด้วยตนเองได้อย่างไร ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นอย่างไร ทั้งระดับชาวนาด้วยกันเองและกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.สภาพเศรษฐกิจของชาวนา ชาวสวนยางพารา หลังการผลิตเพื่อขายเป็นอย่างไร การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและระบบการตลาด การเกิดพ่อค้าและนายทุน ส่งผลกระทบต่อพวกเขาอย่างน้อยเพียงใด แรงงานและระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ชาวนา-ชาวสวนยางพารามีวิธีการจัดการตนเองและจัดการกับผลกระทบจากภายนอกอย่างไร

3.สภาพความเป็นอยู่ของชาวนา ชาวสวนยางพารา หลังจากเปลี่ยนแปลง เป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขายเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เขาสูญเสียอะไร มีวิธีการแก้ไขอย่างไรจึงจะสามารถดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้

สำหรับวิธีการวิจัย ใช้แนววิเคราะห์ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (HISTORICAL APPROACH) และเสนอรายงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (ANALYSIS DESCRIPTION) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.ศึกษาเอกสาร โดยศึกษาเอกสารและงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับข้าวและยางพารากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในรอบ 100 ปี ที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลสำคัญ เช่น กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ กองการยาง กรมวิชาการเกษตร ศูนย์วิจัยข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจ กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานคณะ

กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศูนย์วิจัยการยางขนาดใหญ่ ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง และหอสมุดสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันราชภัฏสงขลา ฯลฯ

2.การสัมภาษณ์ ด้วยการสัมภาษณ์ชาวนาและชาวสวนยางพาราตลอดจนพ่อค้าข้าราชการ เพื่อเก็บข้อมูลกว้าง ๆ จำนวน 100 กว่าคน จากนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้มา โดยการจัดทำ FOCUS GROUP จำนวน 9 ครั้งในแหล่งผลิตข้าวและยางพาราที่สำคัญ เช่น ชาวนาได้ทำ FOCUS GROUP ที่ อำเภอเมือง อำเภอเขาชัยสน อำเภอบางแก้ว อำเภอดวนขนุน จังหวัดพัทลุง และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ส่วนชาวสวนยางพาราได้ทำ FOCUS GROUP ที่ อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลที่ค่อนข้างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงแล้วได้จัดประชุมเวทีชาวบ้าน 2 ครั้ง โดยจัดประชุมเวทีชาวบ้านของชาวนา 1 ครั้ง ชาวสวนยางพารา 1 ครั้ง เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้ชาวนาและชาวสวนยางพารามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเองมากยิ่งขึ้น

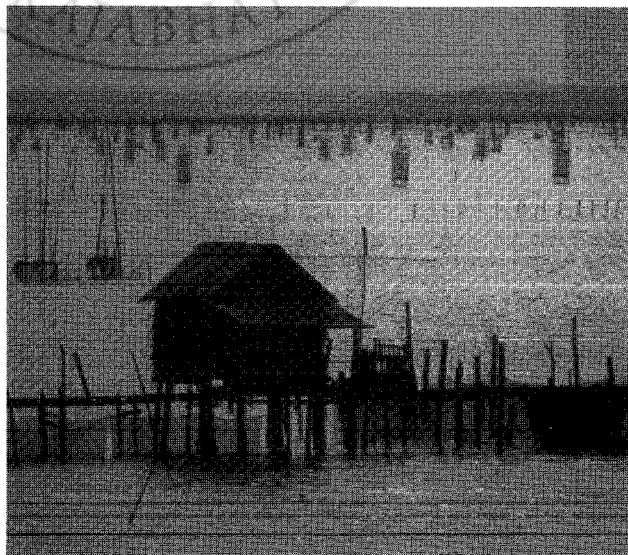
3.การสังเกตโดยตรง เกี่ยวกับพื้นที่ สิ่งของ และ

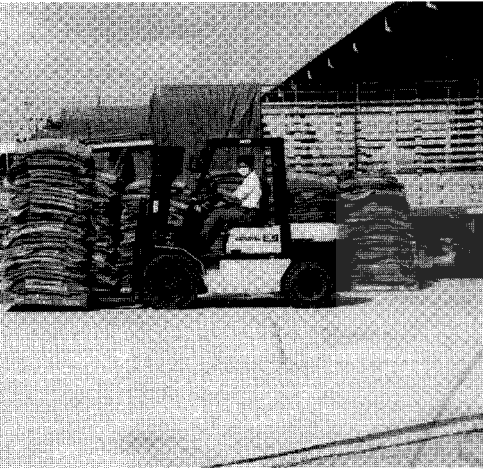
พฤติกรรมต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นบางครั้ง

4.การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและระดมความคิดเห็น นำมาวิเคราะห์ร่วมกันตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสุดท้ายแล้วจะนำเสนอรายงานผลในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า สภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงเวลา 2439-2539 เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ทั้งด้านการบริโภค การผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต ตลอดจนถึงการซื้อขายแลกเปลี่ยน ดังนั้นเพื่อให้เห็นพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

ระยะแรก สภาพเศรษฐกิจดั้งเดิมของท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก่อน พ.ศ.2453

ระยะที่สอง สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ.2453-2500

ระยะที่สาม สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ.2500-2539

ระยะแรก สภาพเศรษฐกิจดั้งเดิมของท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก่อน พ.ศ. 2453

สภาพเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก่อน พ.ศ.2453 เป็น เศรษฐกิจการผลิตเพื่อยังชีพในระบบศักดินา มีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

การทำนาแบบดั้งเดิม

ความอุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้ชาวนามีอยู่มีกินอย่างไม่เดือดร้อน เป้าหมายในการผลิตข้าวจึงผลิตเพื่อยังชีพเป็นสำคัญ ผลผลิตข้าวที่เหลือจากการบริโภค อาจนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันบ้างเล็กน้อย เพื่อซื้อหาสิ่ง

จำเป็น มีวิธีการผลิตเป็นแบบดั้งเดิมคือ ทุกขั้นตอนการผลิตตั้งแต่การไถ หว่าน ปักดำ เก็บเกี่ยว อาศัยแรงงาน คน สัตว์เลี้ยง และน้ำฝนเป็นสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการทำนาเป็นแบบง่าย ๆ บางส่วนทำขึ้นเอง เช่น ไถ จอบ

เห็นได้ว่าการทำนาในช่วงนี้ แทบจะไม่มีต้นทุนการผลิต การทำนาจะใช้แรงงานภายในครอบครัว เครือญาติ และผู้คนในชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญในการทำนา ดังนั้นการทำนาจะได้ผลสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละฤดูกาลเพาะปลูก ถ้าปีใดฝนตกหนักมีน้ำมากเกินไปจนไหลนองท่วมขังไร่นาจน *นาล่ม* ข้าวเสียหายไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แต่ถ้าปีใดฝนแล้ง มีน้ำไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกการทำนาก็จะไม่ได้ผล ข้าวไม่สมบูรณ์ไม่ตั้งท้องออกรวง หรือข้าวเมล็ดลีบ เรียก *ข้าวม่วง* เวลาและแรงงานที่ทุ่มเทไปในแต่ละฤดูกาลผลิตด้วยความเหนื่อยยาก ก็สูญเสียดังกล่าวโดยเปล่าประโยชน์ ชาวนาบางคนจึงกล่าวว่า การทำนาเป็นเรื่องที่หนัก เหน็ดเหนื่อยยากลำบาก และน่าเวทนา

ดังนั้นพอจะกล่าวได้ว่า สภาพความเป็นอยู่ของชาวنالุ่ม ๆ ดอน ๆ ถ้าปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวในนาได้ผลสมบูรณ์ สภาพความเป็นอยู่ก็จะดี ผู้คนจะอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้าปีใดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เช่น ฝนตกมากเกินไป ทำให้ *นาล่ม* หรือฝนแล้งอย่างหนักทำให้ *ข้าวม่วง* ทำนาไม่ได้ผลชาวนาก็จะเดือดร้อน ความเป็นอยู่ก็จะขัดสน เกิดใจผู้ร้ายซุกซม มีการลักขโมยเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะขโมยวัว ควาย

ลักษณะเช่นนี้ทำให้ผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น ทั้งในรูปของเครือญาติ การดอง การเป็นเกลอ และการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน การเอื้ออาทรต่อกัน ต่างฝ่ายต่างช่วยปกป้องทั้งชีวิตและทรัพย์สินของกันและกัน มีความเชื่อมรุ่มกัน และมีจิตวิญญาณเชื่อมโยงระหว่างผู้คนกับความเชื่อนั้นได้อย่างแนบสนิท เห็นได้ชัด ในกรณีเชื่อเรื่อง *แมงโพงสพ* อย่างลึกซึ้งและศรัทธา ยิ่งโดยชาวนาทุกคนเชื่อว่า การได้เช่นสรวงบูชา *แมงโพงสพ* อย่างถูกต้องตามประเพณี ด้วยความศรัทธา จริงใจ และทำอย่างต่อเนื่องทุกฤดูกาลผลิต จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ผู้ปฏิบัติทั้งด้านส่วนตัวและการประกอบอาชีพ

การเชื่อในอำนาจและตระหนักถึงพระคุณของแม่โพสพ นอกจากจะทำให้ชาวนาปลูกข้าวได้ผลบริบูรณ์จนสามารถ เลี้ยงครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ได้อย่างดีแล้วยังสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โยงยึดจิตใจชาวนากับอาชีพของตน เกิดมิติทางวิญญาณ เชื่อมโยงอาชีพและความเป็นอยู่ของคนกับธรรมชาติ ศาสนา และความเชื่ออย่างลึกซึ้ง

การซื้อขายแลกเปลี่ยน

ความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้ผู้คนพึ่งตัวเองได้มาก โดยจะปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้าใช้เอง ปลูกสร้างบ้านเรือนเองโดยใช้ไม้จากป่า มีอาหารตามธรรมชาติ เช่น กุ้ง ปลา สัตว์ป่า ผลไม้ป่าให้เลือกกินอย่างอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นการแลกเปลี่ยนซื้อขายจึงมีน้อยมาก การแลกเปลี่ยนซื้อขายมีขึ้นเพียงเพื่อให้พอเพียงในสิ่งจำเป็นเท่านั้น โดยการแลกเปลี่ยน มีลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันไม่มีการแสวงหากำไรจากอัตราการแลกเปลี่ยน ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนกันด้วยน้ำใจ เป็นการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันมากกว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของเครือข่ายหมู่บ้าน เป็นสายใยของน้ำใจการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้าน

การค้าขายที่เกิดขึ้นค่อนข้างคึกคัก จะเกิดขึ้นที่เมืองท่าสำคัญเช่น สงขลา ซึ่งเป็นเมืองท่าค้าขายสินค้าที่มีเงินทองหมุนเวียนมากกว่าเมืองอื่นที่อยู่ใกล้เคียง มีตลาดถาวรที่มีลักษณะแบบทุนนิยม ดำเนินการโดยคนจีนหรือผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ขุนนางจีน แสวงหากำไรจากส่วนต่างของสินค้า ตลาดจะเปิดดำเนินการทุกวัน สิ่งของที่นำมาซื้อขายกันส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตภายในท้องถิ่น เช่น ผลไม้ต่าง ๆ กุ้งแห้ง สุก ร ข้าวเปลือก ข้าวสาร เป็นต้น การซื้อขายมีอัตราที่แน่นอนขึ้น โดยผู้กำหนดราคา คือพ่อค้าคนจีน ตลาดลักษณะนี้จะขยายตัวขึ้นพร้อมไปกับการเพิ่มขึ้นของการผลิตเพื่อขายภายหลังจากการสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพฯ กับภาคใต้สำเร็จใน พ.ศ.2459

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีตลาดระบบทุนนิยมเกิดขึ้นในเมือง แต่ระบบตลาดดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนในท้องถิ่นน้อยมาก เพราะพ่อค้าไม่ได้นำกำไรที่ได้จากการค้ามาลงทุนภาคการผลิต แต่นำไปใช้เพื่อผดุงฐานะของ

ตนและขุนนางในระบบศักดินาไม่ให้เกิดต่ำลง ส่วนชาวนาเองก็สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงไม่มีความจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของชาวนาจึงไม่เกิดขึ้น วิถีชีวิตของชาวนาจึงไม่เปลี่ยนแปลงแต่ประการใด

ความสัมพันธ์ทางการผลิต

ลักษณะความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชนในท้องถิ่นตามระบบศักดินามีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ความผูกพันภายในชุมชน ชุมชนจะมีความผูกพันกันภายในสูงมาก มีความรักใคร่เห็นอกเห็นใจกัน รู้จักเสียสละ เอื้ออาทรต่อกัน ไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งส่วนตัว และส่วนรวมเป็นอย่างดี ประการที่สอง ความผูกพันระหว่างชุมชนกับรัฐ ชุมชนจะถูกขูดรีดจากรัฐในระบบศักดินาหลายรูปแบบ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันแทบทุกภาคในประเทศไทย รวมทั้งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาด้วย

ความผูกพันภายในชุมชน

ผู้คนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีจำนวนน้อย และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งเป็นงานที่หนัก ใช้แรงงานมาก และต้องเร่งรีบทำให้ทันฤดูกาลเพาะปลูก ดังนั้นในหลายขั้นตอนการผลิตข้าว ชาวนาจึงมีแรงงานไม่เพียงพอ หรือบางครั้งคนในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยหรือมีลูกอ่อนก็ต้องขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านบ่อยครั้ง เรียกว่า *ออกปาก* ตั้งแต่ออกปากถากหญ้า ออกปากไถนา ดำนา เก็บข้าว หาบข้าว เป็นต้น โดยผู้ที่มาช่วยเหลือ จะต้องจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ไปเองตามลักษณะงาน

การออกปาก นอกจากจะช่วยเหลือกันในด้านการผลิต การประกอบอาชีพแล้ว ยังช่วยเหลือกันในด้านสังคมอีกด้วย เห็นได้ชัด กรณีเพื่อนบ้านมีงานสำคัญต้องใช้แรงงานมาก เช่น สร้างบ้าน งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น จะต้องออกปากขอความช่วยเหลือจากญาติมิตร และชาวบ้านให้มาลงแรงช่วยกัน

การออกปาก เพื่อขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีคุณค่าต่อชุมชนในท้องถิ่นนานัปการ ช่วยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งด้านการผลิต การประกอบอาชีพ การป้องกันโจรผู้ร้าย ตลอดจนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม ทั้งในกลุ่มของตนและระหว่างกลุ่ม โดยรวมกันเป็นเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมั่นคง เป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้

ปลอดภัยจากภัยคุกคามทั้งจากภายในและภายนอกได้อย่างดี และมีประสิทธิภาพ

ความผูกพันระหว่างชุมชนกับรัฐ

ตั้งแต่อยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) รัฐได้กำหนดให้ชายฉกรรจ์ทุกคนต้องมีสังกัดโดยขึ้นตรงต่อขุนนางตามระบบไพร่ จะต้องถูกเกณฑ์แรงงาน เสียส่วย และภาษีอากรตามที่รัฐกำหนด โดยทั่วไปแล้วไพร่จะแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือไพร่หลวง ไพร่สม และไพร่ส่วย แต่เนื่องจากดินแดนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อยู่ห่างไกลจากรัฐส่วนกลางมาก กษัตริย์ไม่สามารถดูแลไพร่ (ไพร่หลวง) ได้โดยตรง จึงมอบหมายให้ขุนนางในท้องถิ่นดูแลแทน ดังนั้นไพร่ในหัวเมืองห่างไกล จึงมักจะเป็น *ไพร่สม* และ *ไพร่ส่วย* ขึ้นสังกัดขุนนางในท้องถิ่น โดยมีระยะเวลารับราชการเท่ากับไพร่หลวง คือ ตั้งแต่ 18-60 ปี ขุนนางในท้องถิ่นจึงมีอำนาจและอิทธิพลเหนือไพร่อย่างสูง โดยจะทำหน้าที่เกณฑ์แรงงาน เรียกเก็บส่วย และภาษีอากรตามความต้องการของรัฐส่วนกลางและของขุนนางในท้องถิ่น

การเกณฑ์แรงงาน

สำหรับการเกณฑ์แรงงานในภาคใต้ซึ่งรวมถึงกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาด้วยมีลักษณะสำคัญพอสรุป ได้ดังนี้

การเกณฑ์จะมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นแรก เมื่อรัฐส่วนกลางหรือราชสำนัก ต้องประสงค์สิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะเป็งานราชการสงคราม งานราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ก็จะไปยังหัวเมืองผ่านทางเจ้าเมือง กรมการเมือง ขึ้นต่อไป เจ้าเมืองกรมการเมืองก็จะแบ่งเจตีย์เกณฑ์ไปยังราษฎรกลุ่มต่าง ๆ โดยผ่านทางเจ้าขุนมูลนายอีกชั้นหนึ่ง เพื่อจัดหาสิ่งของหรือปฏิบัติงานตามพระประสงค์ อย่างไรก็ตามเจ้าเมืองและกรมการเมืองต่าง ๆ สามารถจะเกณฑ์ไพร่สมในสังกัดของตนเพื่อทำงานราชการต่าง ๆ ภายในหัวเมืองได้ด้วย ปกติแล้วรัฐส่วนกลางจะกำหนดให้ไพร่สมในหัวเมือง จำนวนประมาณ 2 ใน 3 ของไพร่สมในหัวเมืองทั้งหมดเป็นไพร่สำหรับเจ้าเมืองกรมการเมืองได้เกณฑ์ทำราชการในหัวเมือง ส่วนไพร่สมที่เหลืออีก 1 ใน 3 ให้ทำส่วยต่าง ๆ ให้กับรัฐส่วนกลางตามที่ต้องการ เช่น

ช่วยกระดาน เป็นต้น สำหรับไพร่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จะถูกเกณฑ์ตั้งเต่งานราชการสงคราม ต่อเรือ จนกระทั่ง การจัดหาสิ่งของต่างๆ ให้ราชสำนักตามที่ต้องการ

การที่รัฐส่วนกลางกำหนดให้หัวเมืองแบ่งไพร่สมเป็น 2 พวก อย่างชัดเจน เพราะต้องการให้ไพร่สมจำนวน 1 ใน 3 ซึ่งมีหน้าที่จัดทำส่วยให้รัฐส่วนกลางได้ทำหน้าที่ของตน เต็มกำลัง จึงกำหนดให้ไพร่สมประเภทนี้มีนายหมวด นายกองควบคุมแน่นอน เจ้าเมืองกรมการเมืองจะเกณฑ์ ไปทำราชการใดๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น ส่วนไพร่สมอีกพวกหนึ่งซึ่ง มีจำนวนมากถึง 2 ใน 3 มอบให้เจ้าเมืองและกรมการ ใช้ส่วยทำราชการได้เต็มที่ แต่ในทางปฏิบัติหัวเมืองต่างๆ จะไม่แยกไพร่ทำหน้าที่เป็นส่วนๆ ตามที่รัฐส่วนกลางกำหนด เมื่อถึงคราวที่รัฐส่วนกลางเกณฑ์ ไม่ว่าจะเกณฑ์สิ่งของ หรือแรงงานก็จะเกณฑ์ทำราชการทั้งหมด สร้างความ เดือดร้อนให้แก่ไพร่อย่างมาก จนต้องร้องเรียนต่อรัฐส่วน กลางให้ช่วยแก้ไขความทุกข์ยากดังกล่าว

ส่วยสาอากร

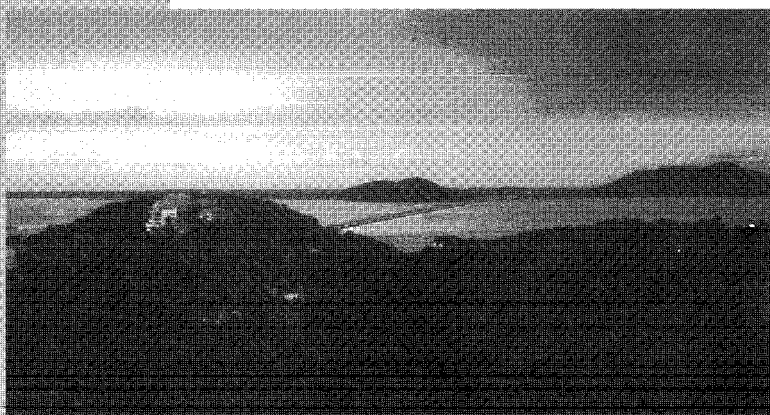
ส่วย หมายถึง สิ่งของหรือเงิน ที่รัฐยอมให้บุคคล ส่งแทนการเข้าเวร **รับราชการ** ตามระบบศักดินา สำหรับ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะที่สงขลามิไพร่ซึ่งต้อง เสียส่วยให้รัฐ 2 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มแรก ได้แก่ ไพร่ส่วย หมายถึง ไพร่ที่จัดไว้เฉพาะสำหรับทำส่วยซึ่งมี 2 กอง คือ ส่วยกองนอกหรือส่วยสรรพเหตุ และส่วยทองบุตรเงิน ไพร่ กลุ่มนี้ถ้าไม่ต้องการทำส่วยให้รัฐ โดยยอมเสียเงินแทน จะ ต้องเสียเงินคนละ 7 บาทต่อปี ส่วนกลุ่มที่สอง คือ ไพร่สม ที่สังกัดเจ้าเมืองกรมการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน 2 ส่วนแรก

มอบให้เจ้าเมืองกรมการใช้ใน ส่วน ราชการ อีก 1 ส่วน เกณฑ์ไปตัด กระดานให้รัฐส่วนกลาง จึงเรียกว่า **ส่วยกระดาน** ต่อมาภายหลังรัฐ อนุญาตให้เสียเงินแทนการตัดกระดาน เรียกว่า **ส่วยแทนกระดาน** ไพร่ ประเภทนี้ ไม่จัดเป็นไพร่ส่วย ยังถือว่าเป็นไพร่สม ดังนั้นอาจจะต้องไปทำ ราชการอื่นๆ นอกเหนือจากการตัด กระดานก็ได้ ไพร่สม ถ้าหากไม่ ต้องการรับราชการ ก็ต้องเสียเงินให้รัฐ คนละ 7 บาทต่อปีเช่นเดียวกัน ใน พ.ศ.2441 รัฐได้รวมส่วยประเภทต่างๆ เข้าด้วยกัน เรียกว่า **ส่วยรายเฉลี่ย** ซึ่งต่อมา เรียกว่า **เงินค่าราชการ** และ เรียกว่า **เงินรัชชูปการ** ใน พ.ศ.2462 สำหรับมณฑล นครศรีธรรมราช รัฐ เก็บเงิน **ค่าราชการ** คนละ 4 บาท ใน พ.ศ.2448

การเก็บส่วย หรือ **เงินค่า ราชการ** หรือ **เงินรัชชูปการ** สร้าง ความเดือดร้อนให้แก่ไพร่อย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะถูกเจ้าเมืองกรมการ เรียกเก็บส่วยเกินอัตราที่รัฐกำหนดไว้ แล้ว ยังใช้อำนาจหน้าที่ข่มขู่ กักกัน หน่วงเหนี่ยวไพร่ จนไพร่เกิดความ เกรงกลัว ต้องหลบหนีการเก็บส่วย โดยเฉพาะการเก็บ **เงินค่าราชการ** ที่ ชาวบ้านเรียกว่า **เสียค่าตัว 4 บาท** บางคนไม่มีให้ ต้องหนีไปอยู่ในท้องที่ อื่น หรือหนีไปอยู่ในป่า

อากรค่านา

การเก็บเงินค่านา ที่รัฐมอบ อำนาจให้เจ้าเมืองกรมการมีอำนาจ ดำเนินการมากยิ่งขึ้น มีผลให้เกิดการ ฉ้อโกงและกดขี่ข่มเหงชาวนา ทั้งการ

เก็บเงินอัตราที่รัฐกำหนดและการกักขัง
ลงโทษชานาเพื่อบีบบังคับให้เสียค่า
เช่นเดียวกับการเรียกเก็บส่วยสร้าง
ความทุกข์ยากให้ชาวนาอย่างแสนสาหัส

การเก็บส่วยรายเฉลี่ยและ
อากรค่านา ตลอดจนการทุจริตของ
เจ้าหน้าที่ เป็นภาระที่หนักหน่วงแก่
ไพร่โดยเฉพาะชาวนาเป็นอย่างยิ่ง เกิด
ความทุกข์ยากขัดสนจนไม่มีเงินจะเสีย
บางส่วนต้องทิ้งไร่นา ภูมิลำเนาหนีไป
เป็นโจรผู้ร้ายบางส่วนหนีไปเมืองไทย
บริดังเช่น กรณีบ้านพะตง เมืองสงขลา
เดิมมีบ้าน 70 หลังคา มีสวนผลไม้
อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีเงินเสียส่วยราย
เฉลี่ยและอากรค่านา เกรงว่าจะถูก
จับกุม จึงอพยพหนีไปเมืองไทยบริ
ใน พ.ศ.2436 เป็นต้น บ้านเรือนไร่นาที่มี
อยู่ก็ถูกริบเป็นของเจ้าเมือง ส่วน
ราษฎรที่อยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
ก็อยู่ในสภาพยากจน และเกรงกลัว
กรมการเจ้าหน้าที่อย่างมาก เมื่อกรม
การเจ้าหน้าที่หรือผู้ใดที่ใส่รองเท้า
ถุงเท้า ใส่เสื้อ สวมหมวก เดินผ่านจะ
นั่งราบลงบนถนนด้วยความเกรงกลัว
เมื่อคนเหล่านี้เดินผ่านไปแล้วจึงได้ลุก
เดินต่อไป

ผลประโยชน์ที่ได้จากการเก็บ
ส่วยสาอากร ไม่ได้นำมาตอบสนอง
ความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ แต่
นำไปเป็นประโยชน์ของรัฐส่วนกลาง
เจ้าเมืองและกรมการเมือง ไม่มีการ
ทำนุบำรุงความเจริญ ความสงบ
เรียบร้อยของชุมชน ปล่อยให้
ผู้ร้ายชุกชุม เจ้าหน้าที่กรมการจะ
ลงไปดูแลเฉพาะช่วงระยะเวลาเก็บ
ส่วยและอากรค่านาเท่านั้น ทำให้
ไพร่มองว่ารัฐแสวงหาผลประโยชน์
แต่เพียง

ฝ่ายเดียว โดยไม่ดูแลความทุกข์
ยากของพวกตน ความรู้สึกที่มีต่อ
รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นไป
ในแง่ลบ

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า สภาพเศรษฐกิจ
ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วงนี้
เป็นเศรษฐกิจพอเพียงชีพตาม
แบบศักดินา มีวิธีการผลิตแบบ
ดั้งเดิม โดยมีจุดมุ่งหมาย
การผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัว
เป็นสิ่งสำคัญ อาจมีการซื้อขาย
เล็ก ๆ น้อย ๆ บ้างเพื่อแลกเปลี่ยน
กับสิ่งจำเป็นส่วนชุมชนใน
สังคมเมือง โดยเฉพาะเมืองชาย
ทะเล เช่น สงขลา จะมีการค้าขาย
แบบเศรษฐกิจการค้าตามระบบ
ทุนนิยม แต่การก่อตัวของทุน
นิยมเป็นไปอย่างเชื่องช้า ไม่
เกิดนายทุนอิสระเพราะกำไรที่
เกิดจากการค้าขายไม่ได้นำมา
ผลิตซ้ำ แต่นำไปใช้จ่ายด้าน
การรักษาระบบศักดินาให้คง
อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีมากกว่า
ดังนั้นโครงสร้างเศรษฐกิจจึง
ไม่เปลี่ยนแปลง กรรมสิทธิ์ที่ดิน
ยังเป็นของพระมหากษัตริย์แต่
เพียงผู้เดียว เทคโนโลยีการผลิต
ยังล้าหลัง ความสัมพันธ์ทาง
การผลิตมี 2 ส่วน คือ ส่วนบน
เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับ
ชุมชน ไพร่กับขุนนาง เจ้าเมือง
และกรมการเมืองเป็นสิ่งสำคัญ
โดยเจ้าเมืองกรมการเมืองเอา
เปรียบ ขูดรีด ผลผลิตส่วนเกิน
ของชาวนาในรูปของแรงงาน
ส่วยและอากรค่านาแต่เพียงฝ่าย
เดียว โดยจงใจละทิ้งการดูแล
ทุกข์สุขของชาวนา ส่วนล่าง
เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ
การถูกละเลยและทอดทิ้งจาก
เจ้าหน้าที่ของรัฐทำให้ชาวนา
และชุมชนต่าง ๆ ต้องรวมตัว
กันช่วยเหลือตัวเอง เกื้อกูลซึ่ง
กันและกัน มีน้ำใจที่ดีงามและ
เอื้ออาทรต่อกัน และร่วมกัน
สร้างเครือข่ายเพื่อปกป้องและ
พิทักษ์ชีวิตทรัพย์สินของกัน
และกันมากกว่าจะพึ่งอำนาจรัฐ

ระยะที่สอง สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 - 2500

สภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาว
นาและชาวสวนยางพารา ในช่วง พ.ศ.
2453-2500 เริ่มเปลี่ยนแปลงไป
โดยชาวนาเริ่มหันมาผลิตข้าวเพื่อ
ขาย ในขณะที่ผู้คนที่อยู่บริเวณ
เชิงเขาหรือพื้นที่สูง ซึ่งมีความ
เป็นอยู่ที่เรียบง่าย ดำรงชีพด้วย
การล่าสัตว์ หาของป่า แลก
เปลี่ยนซื้อขายเพื่อให้พอเพียง
ในสิ่งที่จำเป็น เริ่มหันมาปลูก
ยางพาราเป็นอาชีพเสริม ซึ่งจะกล่าว
ถึงต่อไป ดังนี้

การทำนา

การผลิตข้าวเพื่อขาย

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีการส่งข้าวไปขายต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ.2440 โดยส่วนใหญ่ส่งไปขายสิงคโปร์ การส่งข้าวไปขายต่างประเทศทำให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้น จึงใจให้มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตเพิ่มขึ้นตามไปด้วย การผลิตข้าวเพื่อขายจำแนกได้ 2 ส่วน คือ

1.การผลิตข้าวเพื่อขายของนายทุนจีน

นายทุนจีนทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยใช้ทุนภายนอกมากกว่าเกิดจากทุนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการทำนาขนาดใหญ่ต้องลงทุนสูง ชาวจีนมีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะทำได้ โดยระดมทุนทั้งจากการสะสมจากการค้าขายและทุนจากการประกอบธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้าน การผลิตข้าวดำเนินการโดยนายทุนจีนมีเป้าหมายเพื่อการขายโดยเฉพาะ มีการใช้เครื่องจักรช่วยในการปรับพื้นที่นาจ้างแรงงานคนเพื่อช่วยในขั้นตอนการหว่าน การเก็บเกี่ยว มีโรงสีของตนเองเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารส่งไปจำหน่ายยังตลาดใกล้เคียงและตลาดต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเพื่อนำมาแปรรูปเป็นข้าวสาร แสวงหากำไรโดยการกดราคาและโกงน้ำหนัก การทำนาของนายทุนจีนเป็นการทำ

นาครบวงจร เริ่มตั้งแต่การปลูกไปจนถึงการขาย สามารถแสวงหากำไรจากการลงทุนของตนเองได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะนายทุนจีนเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขาย จึงมีสิทธิเลือกขายผลผลิตของตนเพื่อแสวงหากำไรได้มากกว่าชาวนา

การทำนาของชาวจีนมีแนวโน้มจะขยายออกไปอย่างกว้างขวางก่อนที่จะหยุดชะงักลงในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งมีนโยบายชาตินิยมกีดกันทุนต่างชาติ จึงออกกฎหมายกำหนดการถือครองที่ดินของคนต่างด้าวใน พ.ศ.2486 ให้คนต่างด้าวถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรได้ไม่เกิน 25 ไร่ คนจีนจึงเลิกปลูกข้าวหันไปทำการค้าขายและทำโรงสีแทน

2.การเริ่มผลิตข้าวเพื่อขายของชาวนาไทย

สำหรับชาวนาการเริ่มผลิตข้าวเพื่อขายในพื้นที่ขนาดเล็กเริ่มประมาณ พ.ศ.2470 มีเป้าหมายการผลิตต่างจากนายทุนจีน เพราะถึงแม้จะมีการผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแล้ว นอกจากนี้ยังมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต เมื่อต้องการเพิ่มผลผลิตก็เพียงแต่ขยายพื้นที่การเพาะปลูกเท่านั้น แม้ว่าในช่วงหลัง พ.ศ.2470 ที่ดินจะเริ่มมีราคาเพราะข้าวเริ่มมีราคาขึ้น

แต่ก็มีที่ดินเหลืออีกมากให้ชาวนาจับจองได้ เพียงแต่อยู่ลึกเข้าไปและขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง ดังนั้นการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกจึงอยู่ในวิสัยที่ชาวนาจะทำได้และการทำนาของชาวนาก็มี

ต้นทุนการผลิตที่ต่ำใช้แรงงานในครอบครัวและสัตว์เลี้ยงช่วยในการผลิต ถึงแม้จะมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นหลัง พ.ศ.2490 ก็เป็นเพราะชาวนาจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษาของบุตรหลานมากกว่าที่จะสะสมทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตสนองความต้องการของตลาด

การขายข้าวของชาวนา

การค้าขายระหว่างโรงสีกับพ่อค้าคนกลางหรือกับชาวนา ในระยะแรกประมาณช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย การค้าขายจะอยู่ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน คือชาวนามีแหล่งที่จะขายข้าวและพึ่งพาอาศัยโรงสีได้ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การคมนาคมไม่สะดวก ติดต่อกันได้ยาก ชาวนาจะอาศัยโรงสีเป็นที่พึ่ง เมื่อขาดเงินทองขึ้นมาก็ไปยืมโรงสีมาก่อน โดยโรงสีไม่คิดดอกเบี้ย ชาวนาจะจ่ายเงินคืนตอนขายข้าว การที่โรงสียินยอมเช่นนี้ด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เห็นว่าชาวนาเดือดร้อน ถ้าไม่ให้ก็กลายเป็นคนใจดำ ประการที่สอง สมัยนี้ข้าวมีน้อยเพราะทำนาปีละครั้ง ดังนั้นโรงสีจึงพยายามผูกมิตรกับชาวนาเพื่อให้ขายข้าวให้กับตน ส่วนโรงสีก็สามารถค้างชำระเงินกับชาวนาได้ บางส่วนในกรณีซื้อข้าวจำนวนหลายเกวียน เมื่อขายข้าวสารได้แล้วจึงนำเงินมาชำระส่วนที่ค้างอยู่ โรงสีบางแห่งอาจค้างถึง 4-5 เกวียน แต่ค้างไม่นานนัก สภาพเช่นนี้จะหายไปเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น ข้าวในท้องตลาดมีมากขึ้น โรงสีก็หมดความ

จำเป็นที่จะผูกมิตรกับชาวนาเพราะตลาดเป็นผู้ซื้อนั่นเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวราคาสูง ชาวนาเริ่มปลูกข้าวมากขึ้น ทำให้มีปริมาณข้าวในตลาดมาก ในขณะที่ผู้ซื้อมีไม่มากนัก ตลาดการซื้อขายจึงเป็นผู้ซื้อ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2489 เป็นต้นมา โรงสีได้กำหนดวิธีการรับซื้อข้าวค่อนข้างสลับซับซ้อนมากกว่าเดิม เมื่อชาวนานำข้าวมาขายที่โรงสีจะมีคนงานของโรงสีที่มีความชำนาญทำหน้าที่ตรวจสอบสภาพข้าว โดยใช้ไม้ดัดตัวอย่างข้าวให้แตก เพื่อดูว่าข้าวมีความแข็ง อ่อน หรือมีความชื้นเพียงใด จากนั้นจึงกำหนดราคาข้าว โดยใช้ราคาตีประกาศไว้หน้าโรงสีแล้วหักด้วยความชื้นของข้าว คุณภาพของข้าวว่าหากนำไปสีแล้วข้าวจะหักมากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงนำข้าวไปชั่ง ซึ่งชาวนาจะถูกโกงตาชั่งอีกต่อหนึ่ง เห็นได้ว่าการขายข้าวของชาวนาจะตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบเสมอ โอกาสที่จะขายข้าวขาดทุนจึงมีอยู่สูงมาก

อย่างไรก็ตามการขายข้าวของชาวนาในช่วงนี้ยังมีกำไรเพราะต้นทุนการผลิตต่ำ

ชาวนาไม่ได้เร่งขยายการผลิตโดยการพึ่งพิงทรัพยากรภายนอก เช่น รถไถ ปุ๋ยเคมี แต่พึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชน คือยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น มูลวัว มูลควาย ใช้วัว ควาย ไถนา ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่

หลังจากชาวนาเริ่มผลิตข้าวเพื่อขาย ระบบเงินตราจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากขึ้น แต่ก็เกี่ยวข้องเฉพาะในส่วนที่จำเป็นจะต้องใช้เงินเพื่อยกฐานะของครอบครัวใช้เงินเพื่อแสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่ขาดแคลนในชุมชนเท่านั้น

เงินยังไม่มีมีความสำคัญถึงกับเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในชีวิตของชาวนา เพราะทรัพยากรภายในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ชาวนาสามารถเลือกบริโภคได้ตามใจชอบ ชาวนาบางคนถึงกับกล่าวว่า มีเงินแล้วไม่รู้จะซื้ออะไร เดือนหนึ่งไม่มีเงินสักบาทก็ไม่ใช่ไรเพราะ มีไม้ผล มีสัตว์ มีข้าวปลาให้เลือกกินอย่างมากมาย ดังนั้นระบบเงินตราก็ยังไม่มีความสำคัญมากนักยังไม่สามารถแทรกตัวเข้ามาทำลายระบบความสัมพันธ์ที่ดั้งเดิม ชาวนายังใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต อาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นดำรงชีพ การพึ่งพาอาศัยกันยังมีอยู่สูง การมีน้ำใจต่อ

กันช่วยปกป้องซึ่งกันและกันยังมีให้เห็นเด่นชัดอยู่เช่นเดิม

การทำสวนยางพารา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่สุดของภาคใต้เริ่มจากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง: พ.ศ.2400-2456) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นคนแรกที่นำยางพาราจากมลายู อาณานิคมของอังกฤษเข้ามาทดลอง ปลูกที่ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. 2442 หลังจากนั้นไม่นาน การปลูกยางก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะการปลูกยางได้กำไรดี เมื่อเปรียบเทียบกับปลูกพืชชนิดอื่นในระยะเวลาเดียวกัน

การปลูกยางในระยะแรกจะกระจุกตัวอยู่ในมณฑลภูเก็ต จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 เล็กน้อยจึงขยายไปยังมณฑลปัตตานี มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลจันทบุรี ตามลำดับ

สำหรับมณฑลนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การทำสวนยางพาราเริ่มขยายตัวในช่วงระหว่างปลายทศวรรษ 2450 เป็นต้นไป เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลก โดยมีราคาและกำไรเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ เนื่องจากการปลูกยางพาราของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งออกจำหน่ายต่างประเทศเป็นหลัก ดังนั้นราคายางในตลาดต่างประเทศจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการกำหนดการตัดสินใจขยายหรือลดพื้นที่เพาะปลูกยางพารา สำหรับการทำสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มี 2 ลักษณะ คือ

1. การทำสวนยางขนาดใหญ่

การทำสวนยางขนาดใหญ่ ลงทุนโดยนายทุนจีน ไร้พันธะ โดยมีการขายเป็นแรงจูงใจสำคัญ ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะต้องการใช้ทุนจีนในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษมายังดินแดนภาคใต้ของไทย ทำให้การลงทุนทำสวนยางพาราของคนจีนขยายตัวเร็วยิ่งขึ้น

นายทุนชาวจีนที่มีสวนยางขนาดใหญ่ ส่วนมากจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย และบางส่วนเป็นนายทุนจีนที่พำนักอยู่ในมลายู บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์การทำสวนยางในมลายูเป็น

อย่างดี มีทุนรอนมาก กล้าเสี่ยง กล้าลงทุน เพราะมองเห็นหนทางหากำไรและประสบความสำเร็จมาแล้วในมลายู การถือครองที่ดินเพื่อทำสวนยางขนาดใหญ่ของนายทุนจีน จะใช้ทั้งวิธีจับจองและซื้อที่ดินจากชาวไทย

การปลูกยางของนายทุนจีน เอาแบบอย่างการปลูกยางพาราจากมลายูทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการทำยางแผ่นรมควันเพื่อจัดเกรดยาง ทำให้การทำสวนยางของนายทุนจีนมีผลผลิตที่ดี ได้น้ำยางในปริมาณมาก และแปรรูปเป็นยางแผ่นได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ขายได้ราคาดี นอกจากนี้เจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่ บางราย ยังส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศ และรับซื้อยางพาราของเจ้าของสวนยางขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทย โดยใช้ความได้เปรียบในเรื่องการตลาดกดราคารับซื้อยางพาราจากชาวสวนยางขนาดเล็ก

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ในเขตลุ่มน้ำ

ทะเลสาบสงขลา ในระยะแรกเริ่มต้นด้วยการอาศัยเงินทุน ความชำนาญ การและแรงงานของชาวจีนโพ้นทะเล โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะต้องการให้ทุนจีนในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษมายังดินแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทุนจีนได้รับความสะดวกในการจับจองและบุกเบิกพื้นที่ปลูกยางได้อย่างกว้างขวางในขณะที่ฝ่ายไทยสามารถสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษได้สำเร็จ

2. การทำสวนยางขนาดเล็ก

คนไทยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำเป็นอาชีพเสริมตั้งแต่กลางทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา เพราะเห็นว่าการทำสวนยางพาราจะช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น และการทำสวนยางพาราของคนไทยก็มีต้นทุนการผลิตต่ำ เนื่องจากไม่ต้องซื้อพันธุ์ยางพื้นเมือง ส่วนมากได้ต้นพันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์จากสวนยางพาราใกล้บ้าน ใช้แรงงานครอบครัวในทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การโค่นป่า การปรับพื้นที่เพาะปลูก การกรีดยาง และการทำยาง ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เริ่มทำสวนยางพารา ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ดอนหรือเชิงเขา ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไว้บริโภค ปลูกผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน และพลู ไร่ยาง เลี้ยงวัว ควาย ไว้ใช้ประโยชน์ในการไถนา และการขนส่ง เช่น ลากหนอน ลากเกวียน บางส่วนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณเชิงเขาหรือป่าที่บึงจะมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูง ดำรงชีพ

ด้วยการอาศัยทรัพยากรในป่า เช่น ทำน้ำมันยาง ทำได้ และตัดหวายขาย เป็นต้น

แรงจูงใจที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มหันมาปลูกยางพารา น่าจะเป็นเพราะเห็นตัวอย่างการปลูกยางพาราของชาวจีนทั้งที่ปลูกในไทย และปลูกในมลายู โดยเฉพาะชาวสงขลา ซึ่งไปมาค้าขายกับชาวมลายูตามรอยตะเข็บของสองประเทศอยู่เป็นประจำ ได้เห็นความสำเร็จในการปลูกยางพาราของชาวมลายูในมลายู จึงลักลอบนำเมล็ดยางพารามาปลูกบ้าง เพราะมลายูห้ามนำเมล็ดพันธุ์ยางพารากลับออกนอกประเทศ

การปลูกยางพาราของคนไทยในระยะแรกทำแบบ “ตามบุญตามกรรม” ไม่มีความรู้ในการปลูก ปลูกแล้วไม่สนใจดูแล มีวิธีการปลูกง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อนเพียงแต่ไปถอนต้นกล้วยพันธุ์พื้นเมือง หรือ “ลูกยาง” มาปลูก แล้วก็ปล่อยให้รก้าง มีสภาพเป็นป่ายาง ทำให้ต้นยางไม่เจริญเติบโตเต็มที่ แคระแกร็น ให้ผลผลิตน้อย เมื่อแปรรูปก็มีกรรมวิธีที่ไม่มีคุณภาพ ไม่รักษาความสะอาด สกปรก ใช้น้ำส้มที่หมักเองมาผสมน้ำยางทำให้ได้ยางที่ไม่มีคุณภาพ เมื่อขายจะถูกกดราคา แต่ชาวมลายูไม่ขาดทุนเพราะต้นทุนการผลิตต่ำ ใช้แรงงานในครอบครัว

การค้าขายยาง ก่อน พ.ศ. 2500

เนื่องจากเจ้าของสวนยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวนขนาดเล็ก มีเนื้อที่ปลูกยางเฉลี่ย ไม่เกิน 30 ไร่ ใน พ.ศ. 2506 ดังนั้นจึงมีปริมาณยางที่จะขายให้พ่อค้าจำนวนน้อย ทำให้ขาดอำนาจต่อรอง ประกอบกับชาวมลายูไม่คุ้นเคยกับระบบการค้าขาย การชั่งน้ำหนักซึ่งพ่อค้าใช้ชั่งคั้น ทำให้ถูกโกงได้ง่าย นอกจากนี้การคมนาคมที่ไม่สะดวกทำให้ชาวมลายูอยู่ในภาวะจำยอมที่จะต้องขายยางผ่านพ่อค้าคนกลางและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในการซื้อขาย ถูกพ่อค้ากดราคาบีบซื้อ ถูกโกงน้ำหนัก และถูกพ่อค้าใช้เล่ห์เหลี่ยมนานาประการเพื่อแสวงหากำไรบนความทุกข์ยากของชาวมลายูตลอดเวลา

ลักษณะการขายยางของชาวมลายูนั้น ส่วนมากจะขายผลผลิตของตนในรูปของยางแผ่นดิบ ส่วนที่เหลือไม่มากนักจะขายในรูปของขี้ยาง เช่น ขี้ยางเส้น ยางก้อน เป็นต้น

พ่อค้าจะรับยางแผ่นดิบในลักษณะการเหมาคละไม่มี การแยกชั้นยาง ซึ่งนอกจากจะทำให้ชาวสวนเสียเปรียบ ในการซื้อขายแล้วยังขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาทำให้ ยางมีคุณภาพอีกด้วย

เนื่องจากยางพาราของไทยที่ผลิตได้เกือบทั้งหมด ส่งออกขายต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ใน ช่วงหลังจะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อใช้ยางเป็น วัสดุดิบมากขึ้น ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา แต่ ปริมาณการใช้ไม่เกิน ร้อยละ 10 ของปริมาณที่ผลิตได้ใน แต่ละปี ดังนั้นความต้องการและราคาภายในตลาดโลกจึง ส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดราคาภายในประเทศ นอกจากนี้ระบบการค้าผูกขาด ยังเป็นตัวซ้ำเติมให้การ ผันแปรของราคาภายในไม่เป็นไปตามระบบกลไกของตลาด ที่แท้จริง

การค้าขายยางโดยต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ผ่าน ระบบการค้าผูกขาดและถูกกดราคาตั้งแต่ระดับบนจนถึง ระดับล่าง ส่งผลให้ชาวสวนขายยางได้ในราคาที่ต่ำ เมื่อ เทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะไม่มีตัวเลขยืนยันใน ช่วงนี้ได้ แต่ความแตกต่างของราคาภายใน สิงคโปร์กับไทย ใน พ.ศ. 2512 ก็พอจะเห็นแนวโน้มได้ชัดเจน ใน พ.ศ. 2512 ยางแผ่นรมควันชั้น 1 ของไทย ขายได้ในราคากิโลกรัมละ 8.28 บาท ในขณะที่สิงคโปร์มีการซื้อขายกันในราคา 10.39 บาท มีส่วนต่าง 2.11 บาท สูงถึง ร้อยละ 25.48 โดย ส่วนต่างนี้จะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ

การที่ชาวสวนตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการ ค้าขายยางพารา ยอมตกเป็นเบี้ยล่างให้กับพ่อค้ายอมให้ เขากดราคา ใช้เล่ห์เหลี่ยมฉ้อโกงการชั่งน้ำหนัก เพื่อ แสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด เป็นเพราะ ประการแรก ชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบการชั่งน้ำหนัก โดยการใช้ชั่งคัน และตัวชั่งคันเองก็มีความเที่ยงตรงน้อย โกงได้ง่าย เมื่อ เหยียงขึ้นซึ่งก็ตามแต่พ่อค้าจะบอกให้ทราบ ประการที่สอง การกดราคา ชาวสวนไม่ทราบราคาที่แท้จริงของการซื้อ ขายยางของประเทศ เพราะระบบการสื่อสารไม่มี ประสิทธิภาพ โดยเฉพาะชาวสวนที่อยู่ห่างไกลจะไม่สามารถรับรู้ข่าวสารได้เลย ประการที่สาม ยางพาราปลูก เพื่อขาย กินไม่ได้ ชาวสวนจำเป็นต้องขายไม่ว่าพ่อค้าจะ ให้ราคาต่ำเพียงใดก็ตาม เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อ

การใช้จ่ายในครอบครัว

กล่าวได้ว่าการทำสวนยางของ ลุ่มทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2440 จนถึง 2500 ชาวสวนต้องดูแล และช่วยเหลือตนเองมาโดยตลอด ใน ระยะเวลาเป็นการปลูกเพื่อเสริมรายได้ แต่เมื่อราคายางเริ่มดีขึ้นในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนเริ่ม เปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการปลูก เป็นอาชีพเสริมมาเป็นการปลูกยาง พาราเป็นอาชีพหลัก ชาวสวนเริ่มจะ ทิ้งอาชีพเดิมที่ทำอยู่ และเนื่องจากการ ทำสวนยางพารามีเป้าหมายเพื่อ การจำหน่ายเพียงอย่างเดียว ระบบ เงินตราจึงแทรกเข้ามาในอาชีพ ชาวสวนได้เร็วกว่าชาวนา จะเห็นร่อง รอยการใช้เงินเพื่อการผลิตยางมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ใช้เงินซื้อพันธุ์ยางที่ดีและ การเปลี่ยนพันธุ์ยางด้วยวิธีการตัดตา

ระบบการตลาดแทรกตัวเข้ามาได้ รวดเร็วและเนื่องจากชาวสวนไม่คุ้น เคยกับกลไกตลาด ซึ่งมีความไม่ แน่นนอนสูงและเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยม การเอาเปรียบจากพ่อค้า ทำให้ ชาวสวนตกเป็นเบี้ยล่างของพ่อค้า อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะถูกกดราคาและ ถูกโกงด้วยวิธีการต่างๆ แต่ชาวสวน บางรายยังมีกำไร มีเงินออม เพราะ ต้นทุนการผลิตต่ำ สามารถส่งลูกเรียน หนังสือและสร้างบ้านใหม่ได้ นอกจากนี้ ชาวสวนยังไม่หันมาทำสวนยาง โดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ภายในสวน ยังมีไม้ผลที่จะบริโภคและขายได้ เช่น สะตอ ลูกเนียง จึงสามารถดำรง สถานภาพของตนอยู่ได้ แม้ว่าราคา ยางจะแปรปรวนเพียงใดก็ตาม เพราะ มีไม้ผล มีข้าว มีสัตว์ ซึ่งยังสมบูรณ์อยู่

หาเลี้ยงชีพไปได้ ระบบเงินตรายังไม่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจางหายไป การช่วยเหลือเอื้ออาทรกันยังมีอยู่สูง เพราะระบบเงินตรายังไม่แทรกตัวถึงขั้นควบคุมปัจจัยการผลิตอย่างแท้จริง ระบบเงินตราส่วนใหญ่จะกระทบกับชีวิตชาวสวนเฉพาะระบบการตลาดเท่านั้น

ดังนั้นระบบทุนนิยมที่เริ่มก่อตัวขึ้นในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วงนี้จึงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการผลิตของชุมชนไม่มากนัก

ระยะที่สาม สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลา ตั้งแต่ พ.ศ.2500-2539

ในช่วง พ.ศ.2500-2539 สภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวสวนและชาวสวนยางพารา ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ทั้งนี้เกิดจากชาวสวนเปลี่ยนเป้าหมายการผลิต จากการผลิตข้าวเพื่อบริโภคมาเป็นเพื่อการค้าขายอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันชาวสวนยางพารา ได้เปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลัก ทำให้ระบบทุนนิยมแทรกตัวเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ควบคุมเป้าหมายการผลิต ปัจจัยการผลิต ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด ส่งผลกระทบต่อชาวสวนและชาวสวนยางพาราอย่างกว้างขวาง

สภาพเศรษฐกิจชาวสวน

ในส่วนของชาวสวน การตัดสินใจผลิตข้าวเพื่อขายอย่างชัดเจนเริ่มขึ้นหลัง 2490 เนื่องจากจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อส่งบุตรหลานเข้าเรียนหนังสือใน

ระดับที่สูงขึ้นเพื่อเลื่อนฐานะตนเองและครอบครัว ซึ่งปรากฏในรูปของการขยายพื้นที่เพาะปลูก การออกปากจ้างและจ้างทำนาของชาวสวนที่มีฐานะดี

รัฐเป็นผู้มีส่วนทำให้ชาวสวนเข้าสู่วิถีของ เงินตราเร็วขึ้น โดยประกาศใช้ **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1** ใน พ.ศ.2504 และอีกหลายฉบับในเวลาต่อมา โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะแรกๆ เน้น **การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า** สนับสนุนให้ต่างชาติลงทุนในไทย พัฒนาระบบอุตสาหกรรม รัฐมองความเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติจากรายได้ต่อหัว เป็นหลัก ซึ่งวัดกันด้วย ตัวเม็ดเงินเป็นสำคัญ

เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในส่วนของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา รัฐได้นำความเจริญทางวัตถุเข้าสู่ท้องถิ่น หลายประการ คือ

1.พัฒนาถนน เชื่อมการคมนาคม ทำให้ผู้คนติดต่อถึงกันได้รวดเร็วและสามารถขนส่งผลผลิตจากไร่นาสู่ตลาดได้สะดวกยิ่งขึ้น

2.ขยายระบบไฟฟ้าสู่ท้องถิ่นและอำเภอต่างๆ อย่างกว้างขวาง

3.พัฒนาระบบวิทยุกระจายเสียง และตั้งสถานีวิศวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยขึ้นที่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใน พ.ศ. 2505 ทำให้ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มรับรู้ข่าวสารนอกชุมชนของตนมากขึ้น

การพัฒนาของรัฐเป็นช่องทางให้ **วัฒนธรรมเมือง** ซึ่งยกย่องผู้มีฐานะร่ำรวย มุ่งแสวงหาวัตถุสิ่งของมาครอบครองเพื่อบ่งบอกฐานะของตน เริ่มแทรกซึมเข้ามาในชนบทโดยผ่านระบบการสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษา และระบบการปกครอง ทำให้ค่านิยมของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาค่อยๆ เปลี่ยนไป ผู้คนเริ่มคิดถึงการค้าแสวงหา **วัตถุ** โดยใช้เงินซื้อหาแทนการคิดถึง **น้ำใจ** และการช่วยเหลือกันและกันเอื้ออาทรต่อกันดังเช่นในอดีต

นอกจากนี้ รัฐยังได้เร่งพัฒนาผลผลิตของชาวสวนให้สูงขึ้น โดยการพัฒนาพันธุ์ข้าว เริ่มแนะนำให้ชาวสวนใช้ในปี 2505 พัฒนาระบบชลประทาน และตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ใน พ.ศ.2510

การเร่งผลผลิตข้าวเพื่อขายของชาวสวน ทำให้พื้นที่ปลูกข้าวขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อนจะเริ่มลดลงตั้งแต่

ต้นทศวรรษ 2530 จาก 1,025,494 ไร่ ใน พ.ศ. 2529 ลดลงเหลือเพียง 805,924 ไร่ ใน พ.ศ. 2539 ลดลงถึงร้อยละ 21.41 ในช่วงระยะเวลาเพียง 10ปี เท่านั้น เพราะผลของการขายข้าวขาดทุน และการทำนาทุ่งที่รุกเข้ามาในพื้นที่การทำนาข้าว ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา พร้อมๆ กับเกิดปัญหาจากการผลิตข้าวเพื่อขายมากมาย ดังนี้

1. ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดินและระบบนิเวศน์สูญเสียไป

การผลิตข้าวเพื่อขายทำให้ชาวนาไม่สามารถพึ่งพิงทรัพยากรภายในท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นแรงงานภายในครอบครัว ญาติมิตร สัตว์เลี้ยง ต้องหันไปพึ่งพิงทรัพยากรภายนอกชุมชน เช่น รถไถ ข้าวพันธุ์ใหม่ ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์และระบบนิเวศน์ของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างกว้างขวาง อันเนื่องมาจากที่ชาวนาใช้ปัจจัยการผลิตเหล่านี้อย่างไม่ระมัดระวังและมากเกินไป ซึ่งพอจะกล่าวถึงได้ดังนี้

1.1 รถไถ

การใช้รถไถช่วยในการไถนา ทำให้ชาวนาประหยัดเวลาและแรงงานของตนในการทำนาได้มาก ชาวนาไม่ต้องตื่นนอนตั้งแต่รุ่งเพื่อจูงวัวควายไปกิน **สอ (กินหญ้า)** ไม่ต้องตรากตรำใช้แรงงานของตนและสัตว์เลี้ยงในการไถนาอย่างหนักในแต่ละฤดูกาลผลิตเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา แต่การใช้รถไถอย่างแพร่หลายจนกระทั่งเลิกใช้วัวควายไถนาไปในที่สุด เกิดผลเสียต่อการทำนาอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก ทำให้ความสมบูรณ์ของดินในพื้นที่นาสูญเสียไป เพราะรถไถ ไถลึกลงไปดินประมาณ 50 เซนติเมตร (ใช้วัวไถ ไถลึกลงไปดินประมาณ 15 เซนติเมตร) พลิกเอาดินเลวข้างล่างขึ้นมาข้างบน ส่วนหน้าดินอุดมสมบูรณ์ถูกถมกลับไปยังชั้นล่าง ทำให้หน้าดินเสียความสมบูรณ์ไป ต้นข้าวไม่สามารถใช้อาหารจากความสมบูรณ์ที่อยู่ด้านล่างได้ เพราะต้นข้าวจะเจริญงอกงามในระดับความลึกของดินประมาณ 20-30 เซนติเมตร เท่านั้น นอกจากนี้การเลิกใช้วัวควายโดยสิ้นเชิงทำให้ความสมบูรณ์ของดินที่เกิดจากมูลวัวควายในไร่นาต้องสูญเสียไปเช่นกัน ประการที่สอง การใช้รถไถ ไถนา

นอกจากทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นแล้วยังทำให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในสังคม ความเอื้ออาทรต่อกันเริ่มจืดจางลง โดยมีเงินตราและเครื่องจักรเข้ามาแทรกระหว่างกลาง เพราะชาวนาเริ่มหันไปใช้เงินจ้างเครื่องจักรมาไถนาของตน แทนการขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกันดังเช่นในอดีต เป็นสัญญาณบ่งชี้อย่างชัดเจนว่า ชาวนาเริ่มสละการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายในชุมชน เช่น แรงงานในครอบครัว ญาติมิตร และสัตว์เลี้ยง ซึ่งตนสามารถควบคุมได้ และหันไปพึ่งพิงปัจจัยภายนอกชุมชน ซึ่งนอกจากต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแล้วยังเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อขายผลผลิตได้ราคาต่ำอีกด้วย

1.2 ข้าวพันธุ์ใหม่ ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง

ข้าวพันธุ์ใหม่ของศูนย์วิจัยข้าวถึงแม้จะให้ผลผลิตสูง แต่มีความต้านทานโรคต่ำ โรคแมลงรบกวนมาก ชาวนาจำเป็นต้องใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงในฤดูเพาะปลูก ทำให้ระบบนิเวศน์ในไร่นาเริ่มเปลี่ยนไป จุลินทรีย์ในดินถูกสารเคมีและยาฆ่าแมลงทำลาย ดินขาดสภาพความสมบูรณ์ นอกจากนี้การใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวให้อยู่ในระดับเท่าเดิมหรือสูงกว่า ก็ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อใช้ไปนานๆ จะทำให้ดินจับตัวแน่น ความสมดุลในดินสูญเสียไป ดินเสื่อมสภาพเร็วขึ้น การทำนาเพื่อให้ได้ผลผลิตสูง โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก จากการสัมภาษณ์ชาวนาเล่าให้ฟังว่า การทำนาต้องได้

ปุ๋ยเคมีถ้าไม่ใส่ข้าวไม่ขึ้น

กล่าวได้ว่า การใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ส่งผลกระทบต่อวิธีการผลิตและวิถีชีวิตของชาวนาอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก ระบบนิเวศของกลุ่มน้ำทะเลสาบสูญเสียไป ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของท้องถิ่น เพราะด้านหนึ่ง ทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ป่าลดปริมาณลงอย่างรวดเร็วจากพิษภัยของยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมีที่ชาวนาใช้ในการบำรุงต้นข้าวและปราบศัตรูพืชอย่างไม่ระมัดระวัง อีกด้านหนึ่งสภาพของดินเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ชาวนาต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น เพื่อรักษาระดับการผลิตในไร่นาไว้ไม่ให้เกิดต่ำลงไป หมายถึงว่า ชาวนาจะต้องใช้เงินมากขึ้นในการซื้อหาปัจจัยการผลิตและอาหารมากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรเหล่านี้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องใช้เงินซื้อหาจากนอกท้องที่ของตน ประการที่สอง การใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ยังกระทบต่อวัฒนธรรมการเก็บเกี่ยวข้าวแบบดั้งเดิมอีกด้วย คือ พันธุ์ข้าวส่งเสริมต้นเตี้ยไม่เหมาะที่จะเก็บกับ **แกะ**

ชาวนาจึงเริ่มหันไปใช้ **เคียว** เก็บเกี่ยวแทน ซึ่งนอกจากจะยุ่งยากในการนวด เพราะซึ่งข้าวยวนวนดลำบากแล้ว การเก็บข้าวในเรือนข้าวเช่นในอดีตก็มีปัญหาด้วยเพราะการใช้เคียวเก็บข้าวต้องนวดแล้วใส่กระสอบจึงจะนำไปเก็บหรือขายต่อ ซึ่งไม่สามารถเก็บไว้เป็น **เลียง** เป็น **ลอม** เช่นในอดีตได้ เริ่มส่งผลกระทบต่อการทำพิธีเช่นสรวงแม่โพสพอีกด้วย ความรู้สึกต่อแม่โพสพเริ่มสั่นคลอน เมื่อเงินตราในระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในชีวิตชาวนามากขึ้น ต้นทุนการผลิตก็สูงขึ้น ค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวปลาอาหารเริ่มสูงขึ้น เพราะความสมบูรณ์ของทรัพยากรในลุ่มน้ำลดลงไป ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการแสวงหา **วัตถุ** ตามแบบฉบับวัฒนธรรมเมืองทำให้ชาวนาต้องเร่งรีบทำนา เก็บเกี่ยวและขายข้าว ตั้งแต่ข้าวอยู่ในไร่นา ซึ่งเห็นได้ชัดเจนเมื่อมี **รถเกี่ยวข้าว** เข้ามาทำหน้าที่แทนแรงงานคน ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 การทำ **ขวัญข้าว** ซึ่งเป็นสิ่งมีค่ายิ่งของชาวนาเริ่มเสื่อมคลายลงตั้งแต่เมื่อ เปลี่ยนวิธีเก็บข้าวด้วย **เคียว** ลอมข้าว เรือนข้าวเริ่มหมดความสำคัญและหมดไปพร้อม ๆ กับการเข้ามาของ **รถเกี่ยวข้าว**

2. ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เริ่มจิตใจลง

การผลิตข้าวเพื่อขายและการบริโภคแบบวัฒนธรรมเมืองทำให้ **เงิน** แทรกตัวเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ชาวนาเริ่มต้องการเงินเพื่อซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริโภคที่เกินความจำเป็นในชีวิตประจำวันตามวัฒนธรรมเมือง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันเพื่อหาเงินให้ได้มากขึ้น ชาวนาเริ่มปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต เพื่อเพิ่มผลผลิตของตน นำผลผลิตไปขายในตลาดแสวงหากำไรในรูปของตัวเงินจากการขายผลผลิตของตน การที่เงินเข้ามาควบคุมวิถีชีวิตมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งด้านการผลิต ด้านสังคม เริ่มจางหาย การออกปาก ซอมือ ถูกแทนที่ด้วยการใช้เงินจ้าง ชุมชนที่เคยเกาะตัวกันแน่น เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เริ่มอ่อนแอ ผู้คนเริ่มมองหา **เงิน** เพื่อ

แสวงหาปัจจัยการผลิตและการบริโภคแบบวัฒนธรรมเมือง แทนการแสวงหา **น้ำใจ** ซึ่งเป็นสิ่งที่ดิงาม โยงยึดผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน แบ่งปัน ปกป้องทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ของกันและกัน แต่กลับเริ่มจางหายไปอย่างน่าเสียดาย

3. การขายข้าวชาตุน

การผลิตข้าวเพื่อขายของชาวนาโดยพึ่งพิงทรัพยากรภายนอกชุมชนอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะป็น รถไถ ข้าวพันธุ์ใหม่ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่ความสมบูรณ์ในลุ่มน้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ชาวนาต้องใช้เงินซื้อหาทั้งปัจจัยการผลิตและสิ่งของอุปโภคบริโภค เมื่อขายข้าวถูกพ่อค้าเอาเปรียบ กตราคา โกงน้ำหนัก บางครั้งต้องขายในราคาต่ำกว่าทุน ต้องขาดทุน เห็นได้ชัดใน พ.ศ.2532 จากการสำรวจของสำนักงานเกษตรจังหวัดพิจิตร ชาวนามีต้นทุนการผลิตข้าวเกี่ยวละ 3,645 บาท ขายข้าวเปลือกร้อยละ 25 หลังฤดูการผลิตได้ราคาเพียงเกี่ยวละ 3,575 บาท ต้องขาดทุนเกี่ยวละ 70 บาท เป็นต้น นอกจากนี้การทํานายังสูญเสียเวลาเนื่องจากระบบชลประทานไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีน้ำเพียงพอในฤดูแล้งทำให้ **ข้าวผ่น** ส่วนในฤดูฝนชาวนาไม่สามารถป้องกันอุทกภัยเมื่อฝนตกหนัก น้ำหลากทำให้น้ำล้น ชาวนาประสบความเสียหาย ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่ายในครอบครัวและผลิตซ้ำในฤดูเพาะปลูกต่อไป ชีวิตชาวนาที่เคยอยู่อย่างเรียบง่าย ผ่อนคลาย จะเริ่มเครียดและถูกบงการด้วยเงินและตลาดอย่างหนักขึ้นเรื่อย ๆ

นอกจากนี้การผลิตข้าวเพื่อขายยังสร้างปัญหาสำคัญให้เกิดขึ้นในระบบการผลิตข้าวอีกด้วย คือ การถือครองที่ดินของชาวนาลดขนาดลงไปเหลือเพียง 1-5 ไร่ สูงถึงร้อยละ 42.82 ในพ.ศ.2529 ทั้งนี้ นอกจากเกิดจากการขายข้าวขาดทุนแล้ว ยังเกิดจากที่ดินหลุดจําเองเนื่องจากส่งเสียบุตรหลานเรียนหนังสือ เกิดจากการแบ่งมรดก บางส่วนเกิดจากการพนัน ส่งผลให้ผลผลิตข้าวมีไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพได้ นอกจากนี้การขายข้าวขาดทุน ทำให้ชาวนามีเงินไม่พอใช้จ่าย มีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากการทํานาเป็นแรงผลักดันให้แรงงานหนุ่มสาวหนีรํานาของตนเอง หลายคนที่มีการศึกษาจะออกไปรับราชการหรือทํางานเอกชนในเมือง บางคนออกไปทํางานโรงงาน โดยคนเหล่านี้ไม่

ยอมกลับมาทํานาอีกเลย แม้แต่ผู้ที่ได้รับการศึกษาดี ว่างานกลับมาบ้านก็ไม่ยอมทํานาเพราะรู้สึกเป็นงานที่เหนื่อยยากและไร้เกียรติ ทำให้มีแต่ขาดทุน เต็มไปด้วยหนี้สิน

ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของชาวนาหลังจากผลิตข้าวเพื่อขาย ไม่ได้ช่วยให้ชาวนามีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตรงข้ามกลับทำให้ชีวิตของชาวนาเต็มไปด้วยปัญหา มีหนี้สินนานัปการ ส่งผลให้คนหนุ่มสาวไม่ยอมทํานา ชาวนาที่ทํานาอยู่บางรายปลูกเพื่อบริโภคเท่านั้น บางรายยังทํานาต่อไปทั้งที่ขาดทุน เพราะไม่ทราบจะไปประกอบอาชีพอะไร บางรายหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น ใช้พื้นที่นาปลูกยางพารา ผลไม้ หรือเพาะเห็ดขาย เป็นต้น ปัญหาของชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงนําเป็นห่วงและจําเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนต่อไป

สภาพเศรษฐกิจชาวนายางพารา

การปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี

หลังสงครามเกาหลี ชาวนายางพาราเริ่มเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิตยาง จากการปลูกเป็นอาชีพเสริมหันมาทํานาเป็นอาชีพหลักมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะทำให้ชาวนายางเริ่มเอาใจใส่การทําสวนยางของตนมากขึ้นแล้วยังเป็นแรงจูงใจให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นอีกด้วย ในขณะที่เดิวก่อนรัฐบาลซึ่งมองเห็นว่า ยางจะเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและทํารายได้ให้กับรัฐบาลอย่างดีต่อไปในอนาคต

ได้ให้ความสนใจที่จะพัฒนาการผลิตยางให้มีคุณภาพมากขึ้น ประกอบกับหลังจากที่ยางพารากลายเป็นสินค้าส่งออกอันดับ 2 รองจากข้าว ใน พ.ศ. 2498 ได้เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้รัฐตัดสินใจเข้ามาแทรกแซงกระบวนการผลิตยางเร็วยิ่งขึ้น โดยมุ่งที่จะพัฒนาการผลิตยางให้มีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์ การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการแปรรูปยาง

ใน พ.ศ.2503 รัฐประกาศใช้พระราชบัญญัติ กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 ซึ่งต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2505 ฉบับที่ 3 พ.ศ.2518 และฉบับที่ 4 พ.ศ.2530 ซึ่งยังใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักการสำคัญของพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์ การทำสวนยางคือ ต้องการจะสนับสนุนให้ชาวสวนยางปลูกยางพันธุ์ดีแทนที่ยางพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตต่ำ เฉลี่ยเพียงประมาณปีละ 60 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ยางพันธุ์ดีให้ผลผลิตสูงกว่ามากโดยเฉพาะพันธุ์ RRIM 600 ให้ผลผลิตสูงถึงเฉลี่ยปีละ 200-250 กิโลกรัมต่อไร่

ดังนั้น รัฐจึงได้ใช้มาตรการกระตุ้นให้ชาวสวนปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี โดยการให้เงินช่วยเหลือแก่เกษตรกรที่จะปลูกยางทดแทน สำหรับเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินการครั้งนี้รัฐใช้วิธี เก็บเงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทน (Cess) จากผู้ส่งออกมาเป็นค่าใช้จ่ายในการ

ดำเนินงาน

ในการปลูกทดแทนนั้น กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ได้กำหนดเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวสวนยางขนาดเล็กเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ชาวสวนยางพาราที่ขอรับการสงเคราะห์ต้องโค่นต้นยางเก่าและไม่ผลอื่น ๆ หมดทั้งสิ้น ถ้าชาวสวนรายใดเว้นไม้ผลไว้ กองทุนจะตัดพื้นที่สวนนั้นออกไป แต่เนื่องจากไม้ผลไม่ได้กระจุกตัวอยู่เป็นหย่อม ๆ แต่ขึ้นกระจายไปทั่วทั้งสวน ถ้าเว้นไม้ผลไว้ชาวสวนก็แทบจะไม่มีพื้นที่เหลือปลูกยางทดแทน และคงได้เงินช่วยเหลือเพื่อการปลูกแทนเพียงเล็กน้อย ดังนั้นชาวสวนจึงต้องจำใจโค่นต้นยางเก่าและไม่ผลอื่น ๆ ทั้งสวนสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้จากไม้ผลในสวนยางไปอย่างสิ้นเชิง

กล่าวได้ว่า การที่หน่วยงานรัฐบีบบังคับให้ชาวสวนยางปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อหวังผลในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น โดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวสวนที่ดำรงอยู่มาช้านาน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวสวนยางพาราค่อนข้างมาก ต้องเดือดร้อนเพราะรายได้ส่วนหนึ่งที่ต้องสูญเสียไปจากการโค่นไม้ผลที่เคยเป็นแหล่งรายได้จนเจือจางจนครบครันมาโดยตลอด นอกจากนี้ทำให้ชีวิตชาวสวนผูกติดอยู่กับตลาดมากยิ่งขึ้น เพราะยางพาราปลูกเพื่อขายเพียงอย่างเดียว

ดังนั้นการขึ้นลงของราคายาง การกดราคาของ พ่อค้า การโกงน้ำหนัก ล้วนส่งผลกระทบต่อไร ชาตุน ของชาวสวนยางพาราทั้งสิ้น โดยเฉพาะราคายางของไทยซึ่งขึ้นลงตามราคายางและความต้องการของตลาดโลก ถ้าราคายางตกลงมาก ๆ ชาวสวนยางจะขายผลผลิตของตนได้ไม่คุ้มทุน และเมื่อเกิดเช่นนี้ขึ้นบ่อยครั้ง นานวันเข้าเงินออมที่เก็บไว้ก็จะไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งเป็นรายจ่ายประจำ จำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินจากผู้อื่นหรือธนาคาร โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ซึ่งถ้าหากกองทุนไม่บังคับให้โค่นไม้ผลในสวนยางก็จะสามารถนำผลอาสินมาขายจนเจือจางครบครัน ช่วยให้การเลี้ยงชีพไม่ขัดสน อาจไม่ต่องกู้หนี้ยืมสินให้เป็นภาระแก่ครอบครัว

นอกจากนี้การขยายพื้นที่ปลูกยาง ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ที่ดินมีราคาแพง มีส่วนสำคัญในการทำให้การถือครองที่ดินเพื่อปลูกยางพาราลด

จำนวนลง เพราะราคาที่ดินเป็นแรงจูงใจให้ชาวสวนแบ่งที่ดินขายเพื่อเอาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวหรือส่งบุตรหลานเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้วัฒนธรรมการแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ลูกในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ทำให้พื้นที่ลดขนาดลงอย่างรวดเร็ว ปรากฏว่าการถือครองที่ดินของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ.2506 ซึ่งส่วนใหญ่ถือครองดินสวนยางพาราไม่เกิน 30 ไร่ ลดลงเหลือเพียงไม่เกิน 16 ไร่ ใน พ.ศ.2529 โดยมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ จนมีขนาดเหลือเพียงไม่เกิน 10 ไร่ โดยเฉพาะที่สงขลาสูงถึงร้อยละ 47.8 ใน พ.ศ.2531 ทำให้ผลผลิตที่ได้รับไม่พอกับการใช้จ่ายในครอบครัว เพราะการทำสวนยาง ถ้ามีพื้นที่เพาะปลูกต่ำกว่า 10 ไร่ แรงงานในครอบครัวจะต้องประกอบอาชีพเสริมจึงจะสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ในสภาพปัจจุบันอาชีพการทำสวนยางพาราขนาดเล็ก ซึ่งเคยเป็นอาชีพหลักของคนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาค่อยๆ ลดความสำคัญลงไป ผู้คนไม่สามารถพึ่งพิงสวนยางพาราเพื่อเลี้ยงชีพได้เพียงอย่างเดียว ต้องหาอาชีพอื่นเสริม บางรายหันไปทำสวนผลไม้ซึ่งให้กำไรดีกว่า อนาคตการทำสวนยางพาราในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจึงไม่สดใส

การค้าขายยางพารา

ราคายางภายในประเทศจะแกว่งตัวขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการใช้ยางของประเทศผู้บริโภคและปริมาณยางในตลาดโลก ถ้าผู้บริโภคร้องการใช้อย่างมากแต่ปริมาณยางในตลาดมีน้อย ราคายางจะสูงในทางตรงกันข้ามถ้าผู้บริโภคร้องการใช้น้อยแต่ปริมาณยางในตลาดมีมาก ราคายางจะตกต่ำ ผู้ผลิตจะถูกกดราคาจากผู้บริโภคอย่างแน่นอน ดังนั้นเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคายางธรรมชาติให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ประเทศไทย จึงได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การยางธรรมชาติระหว่างประเทศ (INRO = International Natural Rubber Organization) เพื่อแทรกแซงระบบการค้ายางของโลก เมื่อประมาณต้นทศวรรษ 2520 และเริ่มดำเนินงานปี พ.ศ.2522 ส่วนปัจจัยภายในเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น การค้าผูกขาดทำให้พ่อค้ากดราคารับซื้อจากชาวสวนได้ตามใจชอบ นโยบายภาษีของรัฐทั้งการเก็บภาษีอากรส่งออกยาง

พาราและภาษีสมทบกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ซึ่งเป็นระบบภาษีที่เก็บจากพ่อค้าส่งออกทับซ้อนกันพ่อค้าได้นำภาษีเหล่านี้มาเพิ่มเป็นต้นทุนการผลิตแล้วผลักภาระให้กับชาวสวนทำให้ชาวสวนขายยางได้ราคาต่ำ และ การที่ต้องขายยางผ่านคนกลางอย่างน้อย 3 ขั้นตอน คือ พ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าในเมือง โรงรมและพ่อค้าส่งออก ถูกพ่อค้าเอากำไรอย่างมาก ถึงกับทำให้ชาวสวนขายยางขาดทุน เห็นได้จากการสำรวจการผลิตยางแผ่นดิบของสถาบันวิจัยยางกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ใน พ.ศ.2534 ชาวสวนยางพารามีต้นทุนการผลิตยาง กิโลกรัมละ 15.88 บาท ขายได้เพียงกิโลกรัมละ 17.57 บาท เหลือเงินจากการขายยางเพียง กิโลกรัมละ 1.69 บาท เท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของชาวสวนยางขนาดเล็กอย่างแน่นอน ชาวสวนยางจึงเดือดร้อนอย่างหนัก จนถึงขั้นเดินขบวนประท้วงรัฐบาลเพื่อเร่งรัดให้ความช่วยเหลือโดยด่วน

กล่าวได้ว่า หลังจากชาวสวนเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากผลิตเป็นอาชีพเสริมกลายเป็นอาชีพหลักไม่ได้ช่วยให้ชาวสวนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชำร่วยกลับมีหนี้สินเพิ่มพูนขึ้นจากการซื้อปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะที่ดินมีราคาสูงขึ้นมาก ชาวสวนที่มีฐานะไม่ดีนัก จะไม่มีความสามารถในการที่จะซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มผลผลิตของตน การที่จะบุกเบิกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเหมือนเช่นที่เคยทำในอดีต เป็นสิ่ง

ที่ทำได้ยากมากในปัจจุบันนี้ เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับใช้กฎหมายเข้มงวดขึ้น นอกจากนี้ขนาดของที่ดินที่ชาวสวนถือครองอยู่ มีโอกาสที่จะลดลงได้สูงมากทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นผลจากการแบ่งมรดกให้ลูกหลาน การจำนองที่ดินหรือขายเพื่อให้ลูกหลานได้เรียนสูงขึ้น หรือเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของตนเองจนที่ดินหลุดจำนอง ล้วนส่งผลต่อการลดขนาดของที่ดินทั้งสิ้น ที่สำคัญระบบการค้าขายผูกขาดของตลาดยางไทย ส่งผลให้ชาวสวนขายผลผลิตของตนได้ในราคาต่ำ มีกำไรจากการขายผลผลิตน้อยมาก ความสามารถในการออมเพื่อสะสมทุนเกิดขึ้นได้ยาก เงินที่ได้รับจากการขายยางก็พอที่จะหล่อเลี้ยงครอบครัวไปวัน ๆ เท่านั้น ดังนั้นชาวสวนจึงต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคุณภาพยางแผ่น รวมกลุ่มกันขายยางแผ่น เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และชาวสวนส่วนใหญ่จะต้องพยายามหาอาชีพเสริมเพื่อดำรงสถานะของครอบครัวให้ได้ ในสภาพปัจจุบัน ที่สำคัญคือ หนุ่มสาวไม่ยอมทำสวนเพราะขาดทุน และคิดว่าการทำสวนเหนื่อยยากและไร้เกียรติ

สรุปได้ว่าการปลูกข้าว เพื่อขายและการผลิตยางพาราเป็นอาชีพหลักทำให้ระบบทุนนิยมแทรกตัวเข้ามาในชุมชน ควบคุมเป้าหมายการผลิต ปัจจัยการผลิต ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด ชาวนาและชาวสวนไม่สามารถ

พึ่งพิงทรัพยากรภายในท้องถิ่นได้อีกต่อไป ไม่ว่าคนทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์เลี้ยง ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปจากชีวิตที่เคยอยู่อย่างเรียบง่าย ผ่อนคลาย ไปสู่ชีวิตที่สับสน เคร่งเครียด ต้องดิ้นรนตลอดเวลาเพื่อหาเงินมาให้หนี้สินและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

สรุป

สภาพชีวิตของชาวนา-ชาวสวนยางในอดีต มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พึ่งพิงธรรมชาติหาอาหาร เช่น ปลา สัตว์ป่า สมุนไพร มาใช้เพื่อการดำรงชีพ มีการปลูกข้าวเพื่อบริโภค มีการผลิตที่ไม่สลับซับซ้อน ใช้แรงงานคนในครอบครัว แรงงานสัตว์เลี้ยง และเครื่องมือการผลิตง่าย ๆ มีการพึ่งพิงกันสูงในหมู่เครือญาติ เพื่อนฝูง ยึดโยงกันด้วยสายใยวัฒนธรรม เป็นวัฒนธรรมของความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน ร่วมพิทักษ์และปกป้องชีวิตทรัพย์สินของกันและกัน มีความเชื่อร่วมกัน และมีจิตวิญญาณเชื่อมโยงระหว่างผู้คนกับความเชื่อนั้นได้อย่างแนบสนิท เห็นได้ชัด ในกรณีชาวนาเชื่อเรื่อง **แม่โพสพ** อย่างลึกซึ้งและศรัทธาถึงสะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจน ในพิธีทำ **ขวัญข้าว** เพื่อบูชา**แม่โพสพ** ซึ่งมีการอันเชิญ **แม่โพสพ** มาสถิตยใน **ขวัญข้าว**

วัฒนธรรมและความเชื่อที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวนาในอดีตเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ยึดโยงจิตใจของชาวนากับอาชีพที่ตนทำอยู่ การทำนาจึงมีความหมายไม่เพียงแค่การผลิตเพื่อบริโภคหรือเพื่อขายแต่เป็นวิถีชีวิตที่เป็นองค์รวม เชื่อมโยงอาชีพและความเป็นอยู่ของตนกับธรรมชาติ ศาสนาและความเชื่อ ซึ่งเป็นมิติลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ ที่ทำให้อาชีพทำนาในอดีตเป็นอาชีพที่มีความหมายพิเศษในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย

หลังจากชาวนา-ชาวสวนยางพารา เริ่มผลิตข้าวและยางพาราเพื่อขาย ประมาณต้นทศวรรษ 2470 ตลาดและเงินเริ่มมีบทบาท และค่อย ๆ แทรกตัวเข้ามาในชุมชน แต่ตลาดไม่ถึงกับสามารถบงการวิถีชีวิตของชาวนา-ชาวสวนยางพาราได้ ตลาดเพียงควบคุมด้านการซื้อขายผลผลิต เพราะชาวนายังไม่ได้เปลี่ยนปัจจัยการผลิต และความจำเป็นในการใช้เงินยังมีไม่มากนัก เนื่องจากทรัพยากรยัง

มีความสมบูรณ์อยู่มาก ชาวนา - ชาวสวนยางพารา ยังสามารถแสวงหาบาบริโภคได้โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อหา ฉะนั้น วิถีชีวิตและวิธีการผลิตจึงยังเหมือนเดิม มีการเคลื่อนเปลี่ยนเพียงเล็กน้อยในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา เมื่อ ชาวนา-ชาวสวน ต้องการส่งบุตรหลานศึกษาสูงขึ้น เพื่อ เลื่อนฐานะของตนในสังคม ความจำเป็นต้องใช้เงินจึงเริ่ม มีขึ้น การมีหนี้สิน การสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินเริ่มปรากฏ ร่องรอยให้เห็น

ช่วงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน เกิดขึ้นหลัง พ.ศ.2503 เมื่อรัฐประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และต่อมาอีกหลายฉบับ มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยวัดกันที่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของประชากรภายในประเทศ โดยมีตัวเงินเป็นดัชนีชี้วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว รัฐได้เร่งสร้างความเจริญทางด้าน วัตถุ เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตตามระบบทุนนิยม ถาวรวัตถุต่างๆ เกิดขึ้นในท้องถิ่นเพื่อป้องกันความ “ทันสมัย” ตามแบบฉบับของระบบทุนนิยม ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนชลประทาน ไฟฟ้า ถนน วิทยุกระจายเสียง หรือแม้แต่วิทยุโทรทัศน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้ “วัฒนธรรมเมือง” ซึ่งมีเงาของระบบทุนนิยมทับซ้อนอยู่แทรกตัวเข้ามาในชุมชนได้เร็วขึ้น วัฒนธรรมเมืองมุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุ วัดคุณค่าของคนด้วยความร่ำรวยและแสวงหาวัตถุมาประดับบารมี สิ่งเหล่านี้ต้องใช้เงินซื้อทั้งสิ้น เงินจึงแทรกตัวเข้ามาในชุมชนพร้อมๆ กับ ค่านิยมของชาวนา - ชาวสวนยางพารา ที่ค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนไป

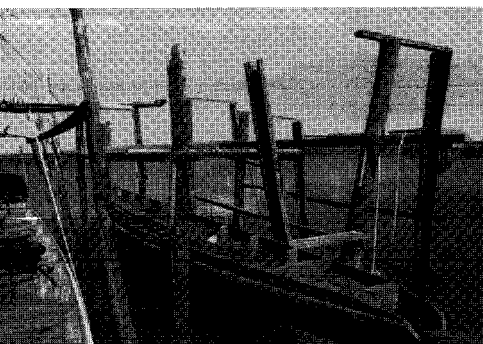
เงิน เริ่มมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในชีวิตประจำวัน ชาวนา-ชาวสวน เริ่มต้องการเงินมากขึ้น เพื่อซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริโภคที่เกินความจำเป็นในชีวิตประจำวันตามวัฒนธรรมเมือง เช่น วิทยุโทรทัศน์ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตากาต้ เป็นต้น วิถีชีวิตค่อยๆ เริ่มเปลี่ยน ชาวนา-ชาวสวน เริ่มจะถูกเงินและตลาดเข้าควบคุมชีวิตมากขึ้น เมื่อชาวนา - ชาวสวน เริ่มปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ไม่ว่าจะเป็นข้าวพันธุ์ใหม่ ยางพันธุ์ดี รถไถ ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง เพื่อเร่งผลผลิตของตนให้สูงขึ้น ทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและขยายพื้นที่การเพาะปลูก เพื่อนำผลผลิตไปขายในตลาดแสวงหากำไรในรูปแบบของตัวเงินจากการขายผลผลิต

ของตน ซึ่งสู้มั่งคั่งมากขึ้นเพราะตลาดมีความไม่แน่นอนสูง บางครั้ง ชาวนา-ชาวสวน ขายผลผลิตได้ราคาต่ำหรือเกิดภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะจาก พายุ น้ำท่วม ทำให้ นาล่ม หรือ ข้าวม้่าน ล้วนทำให้ชาวนา-ชาวสวน ขาดทุนทั้งสิ้น ในขณะที่เดียวกัน ชาวนา-ชาวสวน ก็ไม่สามารถพึ่งพิงความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้ดังเช่นในอดีต เพราะความสมบูรณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งถูกทำลายลงด้วยการกระทำของชาวนา-ชาวสวนยางพาราเองที่ใช้สารเคมีไม่ว่าจะเป็น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าวัชพืช อย่างเกินพอดีทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายชีวิตสัตว์ จนความสมบูรณ์ค่อยๆ หายไปไม่สามารถช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้อีกต่อไป เพราะต้องซื้อหาด้วยเงินทั้งสิ้น วิถีชีวิตของชาวนา-ชาวสวนผูกติดอยู่กับตลาดขายผลผลิตขาดทุนย่อมนำไปสู่การเป็นหนี้และเริ่มพอกพูนขึ้น เมื่อการผลิตซ้ำในปีต่อไปเกิดปัญหาขึ้นมาอีก

การเร่งเพิ่มผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและต้องการกำไรในรูปเงินตรา ทำให้ชาวนา - ชาวสวน ไม่สามารถพึ่งพิงแรงงานในครอบครัว แรงงานเพื่อนฝูงญาติมิตร และทรัพยากรในท้องถิ่นได้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีไม่เพียงพอที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ชาวนา-ชาวสวน ต้องใช้เงินจ้าง ซื้อหาทรัพยากรภายนอกมาใช้แทน ซึ่งขยายตัวอย่างแพร่หลายในปลายทศวรรษ 2510 ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิต ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอื้ออาทรต่อกัน ความมีน้ำใจ ค่อยๆ จืดจาง โดยมีเงินเข้า

มาแทรก ชาวนา-ชาวนวน เริ่มเปลี่ยนวิธีคิด เริ่มคิดถึง เงิน นึกถึงประโยชน์ของวัตถุมากกว่านึกถึง น้ำใจ ดังเช่นในอดีตมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนเริ่มเปลี่ยนไป จากชีวิตที่เคยอยู่อย่างเรียบง่าย ผ่อนคลาย ไปสู่ชีวิตที่สับสน วุ่นวาย เคร่งเครียด ต้องทำงานหนัก ดิ้นรน ตลอดเวลาเพื่อหาเงินมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ลักษณะเช่นนี้ทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนจิตจางลงอย่างรวดเร็ว การเกาะตัวกันแน่นเพื่อป้องกันอันตรายทั้งปวงค่อยผ่อนคลายลง ชุมชนเริ่มมีปัญหา มีการลักขโมยเกิดขึ้นมาก ไม่ว่าจะเกิดจากยาเสพติด หรือมีไม่พอกิน ระบบความเชื่อร่วมกัน ที่ยึดโยงคนให้เป็นพวกเดียวกัน เช่น ความเชื่อเรื่องแม่โพสพ จางหายไป ในขณะที่วิถีวัฒนธรรมการบริโภคที่เคยเรียบง่ายก็แปรเปลี่ยนไปบริโภคแบบสังคมเมือง เน้นการแสวงหาวัตถุ เพื่อบ่งบอกถึงฐานะ และความร่ำรวยของตน วัฒนธรรมที่ดั่งาม เช่น ความเชื่อ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมเมือง ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบทุนนิยม ทำให้ผู้คนอยู่อย่างตัวใครตัวมันมากขึ้น เป็นสภาพที่น่า

ห่วงใยและต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะ

1. ต้องลดต้นทุนการผลิต ซึ่งอาจทำได้โดยรัฐต้องเร่งวิจัยพันธุ์ข้าวและยางพาราที่ให้ผลผลิตสูงกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อช่วยให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นในพื้นที่เท่าเดิม ในขณะที่เดียวกัน ชาวนาและชาวนวนยางพาราต้องลดการใช้สารเคมีลง ไม่ว่าจะปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลง โดยหันไปใช้ปุ๋ยอินทรีย์และยากำจัดศัตรูพืชจากธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งนอกจากจะลดต้นทุนการผลิตแล้วยังช่วยฟื้นฟูความสมบูรณ์ในดินและระบบนิเวศนี้ให้กลับคืนมา

2. ต้องลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียว โดยหันไปทำไร่นาสวนผสมแทน เพื่อเป็นหลักประกันว่า ชาวนา-ชาวนวน จะมีอาหารบริโภคตลอดปี

3. ต้องรวมกลุ่มกันของผู้คนในชุมชนให้เหนียวแน่นและกว้างขวาง ทั้งด้านปัจจัยการผลิต การผลิต และการจำหน่ายผลผลิต เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง จะช่วยลดทอนการเอาเปรียบได้ ในขณะที่เดียวกันควรช่วยเหลือกันในเรื่องการเงิน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นของผู้คนในปัจจุบัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อเกิดความจำเป็น ผู้คนในชุมชนจะสามารถอยู่ได้อย่างพอเพียงมีศักดิ์ศรี ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งต่อต้านการคุกคามจากระบบทุนนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. รัฐต้องเร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบริโภคภายในมากขึ้น เช่นยางพารา ควรสนับสนุนให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องที่ใช้อยางพาราเป็นวัตถุดิบให้มากขึ้น หรือใช้วัตถุดิบจากยางพาราเพื่อทำถนนให้มากยิ่งขึ้น ช่วยให้การพึ่งพิงตลาดโลกลดลงได้ ราคาภายในประเทศจะมีเสถียรภาพมากขึ้น

5. ต้องกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของความเชื่อและประวัติศาสตร์ที่ดั่งามร่วมกัน เพื่อโยงยึดผู้คนในท้องถิ่นเข้าด้วยกันด้วยสายใยวัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมของการมีน้ำใจ การอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมพิทักษ์และปกป้องทรัพย์สินของกันและกัน ซึ่งเคยมีในอดีตให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาดสุภา. **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ , 2533.
- _____ . **ชุมชนเป็นรากฐานของชาติ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- _____ . **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ฉัตรทิพย์ นาดสุภา และคนอื่นๆ. **ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา**. กรุงเทพฯ :บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) , 2541.
- ฉัตรทิพย์ นาดสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ , บรรณาธิการ. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2527.
- ฉัตรทิพย์ นาดสุภา และพูนศักดิ์ ชานิกรประดิษฐ์. **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ , 2540.
- ชวลิต อังวิทยาธร. **การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2544.
- ธงชัย ลาววรรณ. **การตลาดสินค้าทางธรรมชาติของประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลาและยะลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2522.
- ธิดา สาระยา. **ประวัติศาสตร์ชาวนาสยาม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง , 2544.
- ณรงค์ เขียดเดช. **ผลกระทบของนโยบายการค้าต่อประสิทธิภาพในการผลิตทางธรรมชาติของไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- นันทา แก้วสุวรรณ. **พัฒนาการผลิตและการค้าทางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488 – 2516**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2537.
- นิติ กสิโกศล. **การเก็บค่านาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2482**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2525.
- เบญจวรรณ บัวขวัญ. **การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในเขตตำบลบ้านพรุอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ 2543.
- ปก แก้วกาญจน์. **การค้าทางเรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , มหาวิทยาลัยทักษิณ , 2540.
- _____ . **การเคลื่อนเปลี่ยนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาจากผลกระทบของระบบการผลิตเพื่อขายในช่วง 2 ทศวรรษ ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเขาเจ็ยก อ.เมือง จ.พัทลุง**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2530. (อัดสำเนา).

- ปัญญาพล บุญชู และฉลอง มณีกุล. **การใช้วิทยาการแผนใหม่ในระบบนาปี : กรณีข้าวขาวดอกมะลิ 105.** รายงานการสัมมนาระบบการทำฟาร์มครั้งที่ 7. ม.ปท : 2533.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. “ทุนเงินในภาคใต้ : บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์” **เศรษฐศาสตร์การเมือง 6,1 - 2 (29 มีนาคม 2530) : 94.**
- _____ . **ทุนสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย.** กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535.
- ยงยุทธ ชูแว่น. “ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนารอบทะเลสาบสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา”, **โลกของกลุ่มน้ำทะเลสาบ : รวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา.** ปทุมธานี : นาคร , 2514.
- _____ . “อำนาจทางการเมืองในความสืบเนื่องบทบาทการค้าของเมืองสงขลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 23”, ในการสัมมนาทางวิชาการ **สงขลาศึกษา : ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีเมืองสงขลา.** สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา , 2535.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **ภาษาการในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2528.
- เรียงชัย ต้นสกุล. “ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา”, **วารสารทักษิณคดี 3 ,1 (ตุลาคม - มีนาคม 2535 - 2536) : 39 - 54.**
- วิจิต กาพกาญจน์. **นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2444 - 2503.** วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- สงบ ส่งเมือง. **รายงานวิจัย การพัฒนาหัวเมืองสงขลา ในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2310-2444.** สงขลา : โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา , 2522.
- _____ . “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุง”. **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง.** พัทลุง : ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดพัทลุง. โรงเรียนสตรีพัทลุง , 2531.
- _____ . “วิวัฒนาการเศรษฐกิจภาคใต้”. **เศรษฐศาสตร์การเมือง. 6 ,1 - 2 (ตุลาคม 2529 - มีนาคม 2530) : 60 - 83.**
- สมยศ พุ่มหว่า และศิริจิต พุ่มหว่า. “วิวัฒนาการและการปรับเปลี่ยนของระบบสังคมเกษตรการผลิตยางพารา บริเวณฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”. **วารสารสงขลานครินทร์ 1 ,1 (ก.ย. - ธ.ค. 2537) : 77 - 106.**
- สมยศ พุ่มหว่า. **รายงานผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับในนวัตกรรมการทำงานในระบบสังคมเกษตรกรรมในและนอกเขตชลประทานอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง.** สงขลา : ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2535.

- _____ รายงานผลการวิจัย การวินิจฉัยระบบสังคมการเกษตรกรรม
กิ่งอำเภอกระแสมสินธุ์ จังหวัดสงขลา. สงขลา : ภาควิชาพัฒนาการเกษตร
คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ม.ปป.
- สารูป ฤทธิชู. “พัฒนาการทางเศรษฐกิจ : สังคมและการค้าของเมืองสงขลาในช่วง
พุทธศตวรรษที่ 22-24”, ในการสัมมนาทางวิชาการ **สงขลาศึกษา :
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสงขลา**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา , 2535.
- สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้”, ใน **สุริวงศ์ : ทัศนะเกษียณอายุ
ราชการ 2539**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , 2539.
- สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่นๆ. **เงินทักษิณ วิถีและพลัง**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) , 2544.
- สุวรรณ ทิพยกุล และสุภาพร เหลืองชูฤทธิ. **ประวัติการผลิตและการใช้ยาง**. สงขลา :
ศูนย์วิจัยการยางขนาดใหญ่ กองการยาง , 2518.
- โสภิต ทองปาน. **นโยบายส่งออกสินค้าเกษตรกรรมของไทย**. กรุงเทพฯ : สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528.
- อมรา ศรีสุชาติ และ ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “ชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และ
ประวัติศาสตร์รัฐโบราณในภาคใต้”. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 5
(2542) : 2095 - 2131**.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. **สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร : สถานภาพการศึกษาเกี่ยว
กับวิถีคิด**. ม.ปท : ม.ปป. (อัดสำเนา).
- Feeny , David. **The Political Economy of Productivity : Thai Agricultural
Development, 1880 - 1975**. Vancouver : University of British
Columbia Press, 1982.
- Ingram, James C. **Economic Change in Thailand 1850 - 1970**. California :
Stanford University Press, 1971.
- Johnston, David Bruce. **The Rural Society and Rice Economy in Thailand
since 1800 - 1900**. Michigan : Xerox University Microfilms, 1976.
- Sompop Manarungsan. **Economics Development of Thailand 1850 - 1950 :
Response to the Challenge of the World Economy**. Bangkok :
Institute of Asian Studies : Chulalongkorn University, 1989.
- Stifel, Laurence D. “**Case Studies of Rubber Production : A Village and An
Estate**”. Songkhla : Rubber Research Center, 1974.